

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**АБЕТКА
РЕЛІГІЙНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ
НАРОДІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я**

**Довідник
до предмету “Теорія і методика викладання предметів
духовно-морального спрямування”**

Мелітополь, 2018

УДК 21/29-42(=477.7-17)(035)

ББК 86.3 (4 Укр-9Пів)я2

A14

Рекомендовано Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 9 від 19.12.2017)

Видання підготовлено в рамках держбюджетної теми “Теоретико-методичний супровід діалогічної взаємодії релігійних ідентичностей у культурно-освітніх практиках народів Північного Приазов’я” (Державний реєстраційний номер 0116U006913).

Рецензенти:

Сущенко Л. О. – доктор педагогічних наук, доцент Класичного Приватного Університету

Скриль О. І. – кандидат педагогічних наук, доцент Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

A14 **Абетка релігійних ідентичностей народів Північного Приазов’я : Довідник до предмету “Теорія і методика викладання предметів духовно-морального спрямування” /** Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького; уклад. Л. Є. Єрґоміна, О. М. Федоренко; Г. С. Мільчевська та ін.; заг.ред. Л. Ю. Москальової;. – Мелітополь : ФОП Однорог Т. , 2018. – 109 с.

ISBN

У довіднику презентовано понад 260 слів та висловів, украй необхідних для підвищення рівня релігійної зрілості кожного українця. Посібник адресовано здобувачам вищої освіти, викладачів вищих навчальних закладів, вчителів, методичних працівників загальноосвітніх закладів, представників духовенства різних релігійних конфесій та широкого кола читачів.

УДК 21/29-42(=477.7-17)(035)

ББК 86.3 (4 Укр-9Пів)я2

©Москальова Л.Ю., Єрґоміна Л.Є.,

Федоренко О.М., Мільчевська Г.С., 2018

Присвячено

*95-річчю від дня заснування
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

ПЕРЕДМОВА

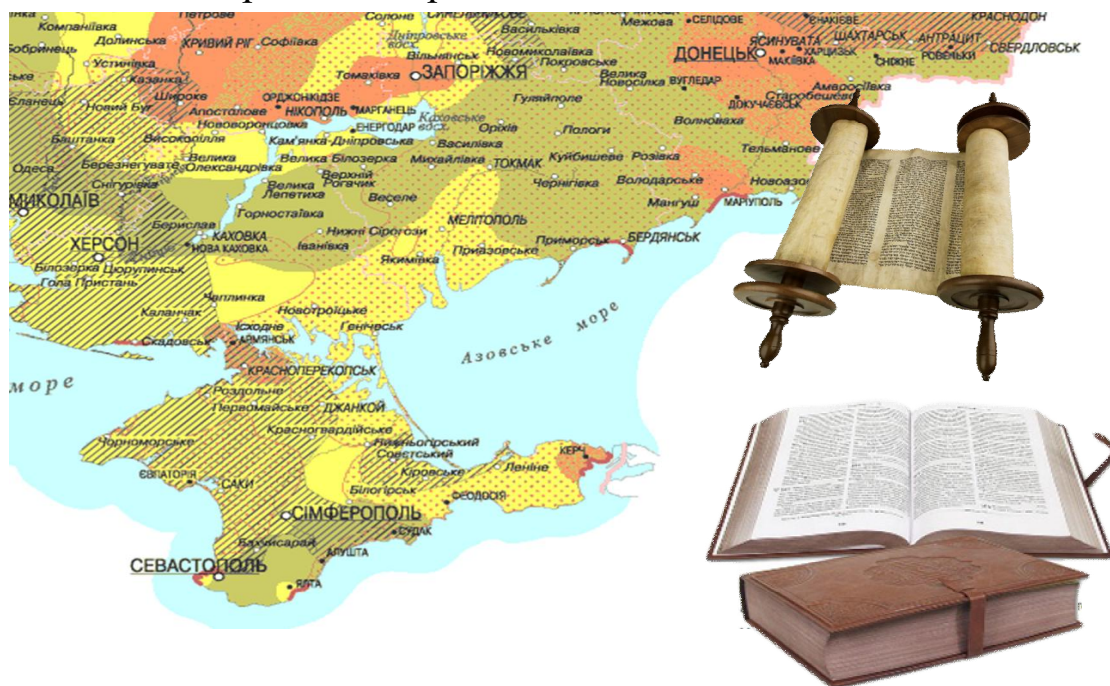

Абетка релігійних ідентичностей народів Північного Приазов'я створена з метою розповсюдження знання про особливості різних релігій народів Північного Приазов'я.

Релігійна ідентичність формується навколо трьох базових речей: релігійних знань, релігійних цінностей та релігійної поведінки, вона не надається від народження, як, наприклад, національність.

Релігійні генії, які формують ідентичності – це люди унікальні, яких в історії не так багато.

Маніпуляції з ідентичностями – це перш за все пропаганда образу “іншого” як ворожого. Саме на штучному протиставленні можуть виникати деформовані ідентичності, що викривляють знання, цінності та норми поведінки релігійно зрілої особистості.

Північне Приазов'я в Україні (іноді також Надазов'я, Приозів'я) – регіон на південному Сході України та прилегле узбережжя Росії. Включає в себе території півдня Донецької, Запорізької, сходу Херсонської областей на північному узбережжі Азовського моря.

З'ясування геолого-географічних, історико-етнографічних, етнодемографічних, етнополітичних, етносоціальних та інших

характеристик низки адміністративно-територіальних одиниць на півдні Донецької і Запорізької областей виявило в цих характеристиках певну спільність, що і дало підстави для означення відповідної території як специфічного регіону країни.

Першими поселенцями у Північному Приазов'ї були кочові племена, переважно скотарі: сармати, кіммерійці, скіфи та тюркські народи. Довгий час панували на цій землі саме кіммерійці, які розселилися на території Північного Приазов'я.

За часів козацтва тут була Кальміуська паланка Запорізької Січі, а згодом базувалося Азовське козацьке військо. Сюди було переселено греків Приазов'я (переважно на південь Донецької області). У долині річки Молочна розселяли німецьких колоністів й російських старовірів, духоборів й молокан.

Автори-укладачі дякують за співпрацю благочинному церков Мелітополя протоієрею отцю Максиму Смірнову; керівникові Мелітопольської єврейської общини "Ор Хадаш" Стеценко Анні Володимирівні; керівнику проектів мелітопольської єврейської общини "Ор Хадаш" Власенко Галині Іванівні; головному рабину Маріуполя Менахем Мендел Коену; керівникові єврейської общини м. Бердянська Дроздову Олександрю; ребецн, засновниці і голові жіночого клубу "Нахес" м. Маріуполя Естер Коен; директору Мелітопольського краєзнавчого музею Ібрагімовій Лейлі Різаєвні; молодшому науковому співробітнику мелітопольського музею щодо мусульманських освітніх програм Ібрагімовій Заремі Ісмаїлівні; керівникові культурного караїмського центру Ялпачік Софії Гелієвні; голові Ради Союзу громадських організацій "Рада Національних Товариств" м. Мелітополя, голова громадської організації "Вірменська громада "Масіс" Льові Суріковичу Маргаряну; наміснику монастиря прп Савви Освяченого ієромонаху Іоанну (Прокопенко); диякону парафії Різдва Пресвятої Богородиці в Мелітополі УГКЦ Олександрю Богомазу; отцю-настоятелю греко-католицької парафії Різдва Пресвятої Богородиці в Мелітополі Петрові Креніцькому; голові німецької спільноти Мелітополя Тіссен Людмилі Іванівні; кандидату педагогічних наук кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького Яковенко Ірині Олександрівні.

Ї Як називається головна молитва в юдаїзмі, яку юдеї виголошують завжди стоячи?

Ї Які значення має слово «алілуя»?

Ї Скільки разів на день звучить заклик до молитви в мечеті?

Ї Як відповідати на благословення?

Ї Яке призначення високого столика в центрі православного храму?

Ї Що є обов'язковою умовою здійснення намазу?

АБДЕСТ (араб. وضوء – *омовіння*) – ритуальне мале омовіння, що є обов'язковою умовою здійснення намазу, тавафу, дотику до Корану (омивання обличчя, рук, голови та ніг). Інші назви – вуду, тахарат.

«О ви, які увірували! Якщо ви збираєтесь здійснити молитву, то перед нею зробіть омовіння ...» Священний Коран (5: 6).

АЗАН (араб. أذان – *оголошення, запрошення*) – заклик мусульман до здійснення колективного намазу (молитви), що відбувається п'ять разів на день, у чітко визначений час. Азан виголошує муедзин з мінарету.

АЛЛАХ (від араб. al-ilah – *божество*) – ім'я Бога в ісламі; за Кораном – Всевишній, творець світу, якому підпорядковане все, що існує.

У мариупольській мечеті зібрались кілька сотень людей для спільної колективної молитви.

АЛІЛУЯ (івр. הללויה – *«хвалить Єгови», «хвалить Бога»*) – 1) у християнському богослужінні – приспів кондака акафіста, звернений до всіх іпостасей Трійці; 2) молитовне

хвалебне слово, звернене до Бога, що багаторазово вживається в Псалтирі; 3) в юдаїзмі – вигук, що прославляє Бога.

АМЕН (івр. אמן – *«істинно, дійсно, хай буде так»*) – 1) відповідь на благословення; 2) формула, якою зазвичай завершуються молитви, псалми в юдаїзмі, ісламі та християнстві, що має підтверджувати

істинність вимовлених слів. У християн східного обряду використовується варіант – «амінь».

АМІДА (івр. אָמִידָא – *стояння*) – головна молитва в юдаїзмі, що виголошується завжди стоячи. Її часто називають також «Шмоне-Есре» (івр. שְׁמוֹנֶה עָשָׂר; Schemoneh Esreh; «Вісімнадцять») – за кількістю частин-благословень, що входять до неї. Структура й порядок читання Аміді визначені в Талмуді.

АНАЛОЙ (від грец. analogeion – *підставка для книг*) – спеціальний високий столик з нахиленою поверхнею, покритий дорогою тканиною. У православних храмах використовують як кафедру (коли диякон читає Євангеліє) або підставку (коли для поклоніння вірян на нього кладуть Біблію, хрест та ікони) під час богослужінь.

АС-САЛЯМУ АЛЕЙКУМ (араб. السلامعليكم) – арабське вітання, прийняте в ісламі, що перекладається як «мир вам». У відповідь традиційно кажуть: *уа-алейкумас-салям* (араб. و عليكمالسلام – «і вам мир»). Це вітання використовують не лише мусульмани, а й араби-християни й арабські євреї. Слово «салям (салам)» є однокореневим з «іслам» і спочатку означало «мир з Богом».

Молитва за дітей у Мелітопольській міській єврейській громаді під час Шабату (мати накриває руками голову дитини, а наприкінці молитви вимовляє «Амен»).

Аналой у каплиці рівноапостольного князя Володимира в Мелітополі.

Ї Хто є головним об'єктом шанування, поклоніння майже в усіх релігіях?

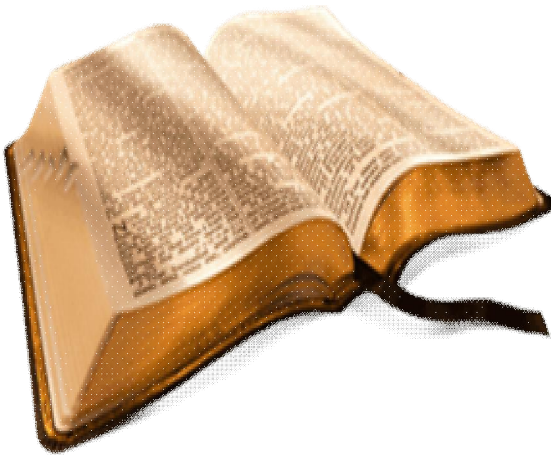
Ї Що таке Біблія? З чого складається Святе Письмо в християнстві та юдаїзмі?

Ї З якої фрази (формули) розпочинається кожна сура (розділ) Корану?

Ї Що таке богослужіння?

Ї На честь кого названо місто Маріуполь?

БАСМАЛА (араб. *بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ*) – термін, що позначає фразу (формулу), з якої починаються всі сури (розділи) священної книги мусульман Корану, крім дев'ятої: «в ім'я Аллаха, Милостивого, Милосердного». Басмала промовляється мусульманами під час кожної молитви, перед початком будь-якої важливої справи, пишеться на початку листів, офіційних документів тощо. Інші назви – тасмія, бісмільяг.

БІБЛІЯ (від грецьк. *biblia* – книжка) – збірник книг, що визнаються священними в християнстві та юдаїзмі. Складається з двох частин – Старий Завіт (цілком узятий з юдаїзму) і Новий Завіт (27 книг). Загалом разом з неканонічними книгами Старого Заповіту в православних християн Біблія нараховує 77 книг, у католиків – 72, а в протестантів – 66. Оригінальні мови

Біблії – єврейська, арамейська (почасти) та грецьке койне. Біблія перекладена практично всіма писемними мовами. Інші назви – Святе Письмо, Священне Писання.

БІБЛІЯ ЄВРЕЙСЬКА (івр. ТаНаХ) – Святе Письмо в юдеїв, що складається з трьох частин: **Тора** («Вчення» або «П'ятикнижжя Мойсеєве»), **Невіїм** («Пророки»), **Ктувім** («Писання»). Залежно від згрупування біблійних текстів, єврейська Біблія у своєму складі налічує 22, 24 книги або 27 книг.

БОГ – верховна надприродна істота, яка наділена різними властивостями і є головним об’єктом шанування, поклоніння майже в усіх релігіях.

БОГОРОДИЦЯ (БОГОМАТІР, БОЖА МАТІР, ЦАРИЦЯ НЕБЕСНА, ДІВА МАРІЯ) – земна жінка, жіноче божество в багатьох релігіях; богиня, яка народила бога чи богів. Діва Марія – мати Господа Нашого Ісуса Христа. Згадується в Новому Заповіті, Корані та юдейській літературі. Діва Марія посідає головне місце в християнській традиції вшанування святих. Особливо її шанують християни-католики та православні.

Молитва до Богородиці є однією з основних християнських молитов. В ісламі Марія (Маріам) шанується як матір великого пророка Іси; їй присвячений один з найдовших розділів Корану.

БОГОСЛУЖІННЯ – церковно-обрядове дійство, до складу якого входять: читання й співання молитов, читання зі священно-богослужбових книг, священнодіяння, які виконують за усталеним порядком на чолі зі священнослужителем, виголошування проповідей, запалювання свічок і лампад тощо.

БОГОЯВЛЕННЯ – 1) хрещення Іваном Хрестителем Ісуса Христа на ріці Йордан на старовинній паломницькій переправі «Віфавара» і явлення Бога в трьох Особах – як Отця, Сина й Святого Духа; 2) велике свято різдвяно-новорічного циклу, яке православні та греко-католицькі християни відзначають 18-19 січня щороку. Свято Богоявлення збігається в часі зі святом Хрещення Господнього (19 січня), однак їх слід розрізняти, хоча дві події цих свят відбувались на одному місці з тими самими особами. Народні назви свята – Йордана (або Ордана), Водохреща, Водохрещення.

Чудотворна ікона Божої Матері «Одигітрія», відома нині під назвою Маріупольської, була виявлена в Криму. Серед достовірних історичних відомостей натрапляємо на факти поклоніння іконі не тільки пригноблених християн – жителів Кримського ханства, а й самих гнобителів – мусульман. Наприклад, відомо, що хан перед військовим походом ставив перед іконою пудову воскову свічку. Молились біля ікони Божої Матері і звичайні мусульмани.

<http://lampada.in.ua/2016/08/mariupolskaya-ikona-bozhiey-materi/>

У дні вшанування святої П'ятидесятниці єпископ Охрім провів святкове богослужіння в Троїцькому храмі міста Бердянська в мікрорайоні РТС.

Третій день Пасхи в Урзуфі.

<http://arhistratig.church.ua/2017/04/18/tretij-den-pasxi-v-urzufe>

ВЕЛИКДЕНЬ – найдавніше християнське свято, головне свято богослужебного року, встановлене на честь Воскресіння Ісуса Христа. Інші назви – Пасха, Воскресіння Христове.

ВІВТАР – східна частина православного храму, відгороджена від решти приміщення іконостасом (піднятий над підлогою на 2-3 сходинки). У вівтарі розташовується престол і готуються

для святого Причастя проскури й вино. Згідно з православними канонами, вхід до вівтаря неохрещеним особам і жінкам заборонений.

ВІДУЙ (івр. וִדּוּי – *сповідання*) – молитва про визнання гріхів, яку має промовляти кожен єврей, що згрішив і розкався в цьому. Обов'язковим складником відуя є заповідь, що полягає в тому, що людина, яка розкалась у своєму гріху, має зізнатись у ньому перед Всевишнім. Кожен юдей обов'язково читає цю молитву в Йом Кіпур («День спокути») і перелічує свої гріхи. Читають відуї стоячи, трохи нахилившись уперед.

ВІРА РЕЛІГІЙНА – особливе емоційно-ціннісне ставлення людини до тих чи інших ідей, теорій; визнання реального існування надприродних сил, властивостей і відносин у світі без жодних раціональних доказів.

Привелебний Лука, митрополит Запорізький і Мелітопольський, відправив Божественну Літургію в монастирі преподобного Сави Освяченого в Мелітополі.

Великодня хресна хода в м. Маріуполі на чолі з митрополитом Іларіоном.

ВІНЧАННЯ – 1) християнське таїнство, під час якого здійснюється благословення й освячення шлюбу; 2) богослужіння, під час якого через заручини й благословення вінцями відбувається таїнство вінчання, що його здійснює білий священник, який не брав чернечої обітниці, і дуже рідко – архієрей. Інші назви – таїнство подружжя, таїнство шлюбу.

Диво-писанка розквітла кольорами веселки в соборі святого благовірного великого князя Олександра Невського в м. Мелітополі

У неділю, 16 листопада, радісна подія сталась у храмі в ім'я св. вмч. Георгія Побідоносця (м. Мелітополь). Повінчались парафіяни Ольга й Микола, які прожили в шлюбі 24 роки, а сьогодні разом прийшли до Бога (Як каже благочинний Мелітопольського округу, настоятель Свято-Георгіївського храму

протоієрей Максим Смирнов, «кожен по-своєму приходить до Бога

За багаторічною традицією в м. Бердянськ на Водохреща відбулась хресна хода й освячення Азовського моря

- Ї Що таке релігійна громада?
- Ї Як готуватись до тайнства причастя?
- Ї Як прикрашають храми?
- Ї Як розцінюється неприйняття або порушення релігійних догматів?
- Ї У якому разі, згідно з законами ісламу, проти представників інших конфесій може бути оголошений джихад?
- Ї Яку назву має місце примусового проживання людей певної релігії?
- Ї Що означає поняття «геноцид»?

ГАЗАВАТ (араб. غزوات – *вторгнення*) – «священна війна» мусульман з невірними; війни, у яких особисто брав участь пророк Мухаммед. Іноді виступає синонімом слова «джихад». Також це поняття означає боротьбу з власними духовними або соціальними вадами (наприклад, з брехнею, обманом, розбещенням суспільства тощо), усунення соціальної несправедливості, постійну старанність у справі поширення ісламу, ведення війни з агресорами, покарання злочинців і правопорушників. Крім того, в арабській мові слово «джихад» означає будь-яке зусилля або старанність, зокрема в роботі, навчанні тощо.

ГАЗІ (араб. gaza – *воювати*) – учасники військових походів мусульман проти «невірних».

ГЕНОЦИД (нім. Genozid, від гр. genos – *рід, плем'я, походження* і лат. caedo – *убиваю*) – винищення окремих груп населення за расовими, національними чи релігійними мотивами.

ГЕТТО (від італ. ghetto) – 1) частина території в багатьох середньовічних містах Західної і Центральної Європи, відведена для ізольованого проживання євреїв. У період Другої світової війни нацисти створювали єврейські гетто, що стали таборами смерті; 2) територія для ізольованого проживання меншин, яких дискримінують за національною, расовою або релігійною ознакою.

ГОЛГОФА (гр. Golgotha, від араб. gylgulta – *череп*) – пагорб поблизу Єрусалима, де за християнськими свідченнями було розп'ято Ісуса Христа.

ГОЛОКОСТ (від грец. ὁλόκαυστος. – *всепалення*) – переслідування й масове знищення євреїв і ромів нацистами та їхніми поплічниками в роки Другої світової війни.

ГОВІННЯ – обряд, за допомогою якого в православній церкві готують вірян до таїнства причастя. Людина, яка говіє, зобов'язана відвідувати церковні служби, молитися вдома, сповідуватись, постувати, тобто не вживати в їжу м'ясо, тваринні жири, молочні продукти тощо.

На набережній м. Бердянська з'явилась пам'ятна стела, встановлена на місці розстрілу 16-ти жертв Голокосту.

Пам'ятник жертвам Голокосту. 17-20 жовтня 1941 р. у селищі Агробаз, за шість кілометрів від міста, фашисти розстріляли від 8 до 12 тисяч маріупольських євреїв. м. Маріуполь.

Матінка Феодосія. Вдивляючись в обличчя літньої маленької матінки-схимонахині Феодосії, легко можна уявити бешкетну дівчинку, якій у 1941 р. виповнилось сім років.

ГРІХ – свідоме й добровільне неприйняття або порушення людиною релігійних догматів (Божих чи Церковних заповідей). Порушити заповіді можна ділом, думкою і словом. Поняття гріха є одним з понять релігійної свідомості.

ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ ПАРАФІЇ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я – у 2010 році на теренах Північного Приазов'я, у місті Мелітополі, о. Петром Креницьким була відкрита парафія Української Греко-Католицької Церкви. За ці роки о. Петро заснував парафії в с. Лазурному, с. Снігурівці, смт Нижні Сірогози, с. Орлове, м. Приморськ. Парафія Різдва Пресвятої Богородиці в м. Мелітополь нині налічує близько 100 парафіян.

ГРОМАДА РЕЛІГІЙНА – громада (спільнота), група людей, які сповідують чи практикують однакову релігію; релігієзнавче та юридичне поняття.

У ширшому значенні це поняття може стосуватись вірян певного релігійного напрямку, які живуть поруч з представниками інших релігій, часто «змішуються» з ними в повсякденному житті, але дотримуються винятково догматів тієї релігії, яку сповідують. Можна, наприклад, говорити про греко-католицьку громаду м. Маріуполя, єврейську громаду Бердянська, православні громади м. Мелітополя тощо.

ГЯУР – немусульманин або мусульманин, який впав у безвір'я. Іслам допускає священну війну (джихад) проти гяурів. Представники інших конфесій, згідно з ісламом, не є гяурами, але проти них може бути оголошений джихад, якщо вони викорінюють іслам або захоплюють територію мусульман. Інші назви – кафір, кяфір, невірний.

*Православна громада с. Костянтинівка.
25 років Казанському собору,
спорудженому в Костянтинівці.*

Фашисти окупували м. Мелітополь уже на початку жовтня 1941 року. Євреї були за короткий час знищені загарбниками в рову поблизу с. Вознесенка. Поіменний список загиблих на сьогодні налічує понад 530 осіб і далеко не повний. На жаль, поки були живі свідки цього злочину й збережені певні документи, список

не стали складати. Можна припустити, що в Мелітополі загинуло тоді до 3000 євреїв. Не виключено, що в цьому ж рову знайшли смерть і звезені з інших місць жертви. З їхньою загибеллю пішли в небуття неповторний побут, спосіб життя й духовний світ колоністів, де століттями існувала культура ідиш.

<https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=668338>

Ікони, прикрашені гірляндами з квітів, у соборі святого благовірного великого князя Олександра Невського в м. Мелітополі.

Ї Що може допомогти подолати кризовий стан нашого суспільства?

Ї Які функції виконує церковний дзвін? Які різновиди він має?

Ї Які атрибути Хануки Вам відомі?

Ї Про що зазвичай молять Аллаха мусульмани?

Ї Де в Запорізькій області розташовані цілющі джерела Миколи Чудотворця, Пресвятої Богородиці й св. вмч. Пантелемона?

ДАРОХРАНИЛЬНИЦЯ – напрестольний предмет – священна посудина у вигляді церкви, призначена для зберігання напередосвячених і запасних Святих Дарів. Інші назви – кивот; ковчег; сіон; ерусалим; артофор; хлібоносець.

ДЖАННАТ (араб. جنة – *сад*) – рай, райські сади, у яких перебуватимуть праведники та вірні.

ДЖЕРЕЛО ЦІЛЮЩЕ – джерело (невеличка водойма), що виникло або набуло цілющих властивостей під дією святого й пов'язано з його іменем. Інші назви: Чудодійне джерело, Святе джерело. У Запорізькій області такими цілющими джерелами є джерела, розташовані в с. Терпіння, неподалік від Мелітополя: джерело Миколи Чудотворця, джерело Пресвятої Богородиці та джерело св. вмч. Пантелеймона.

ДЗВІН ЦЕРКОВНИЙ – ударний сигнальний підвісний інструмент у вигляді перевернутої чаші з биллом усередині, розташований на дзвіниці, який закликає вірян на богослужіння або під час служби сповіщає про її особливо важливі моменти. Розрізняють дзвін буденний, дзвін недільний, дзвін малий, дзвін святковий тощо.

ДІАЛОГ – двосторонній обмін інформацією (розмова, спілкування) між двома або більше людьми. Основними ознаками діалогу є: намір, цілеспрямованість, правила ведення розмови. Дотримання толерантного ставлення до звичаїв і традицій різних етносів і конфесій, об'єднаних спільною територією проживання, допомогло організувати й постійно підтримувати

Круглий стіл «Єдність у різноманітті». У його рамках відбулась зустріч голів релігійних організацій Запорізького краю, присвячена виробленню плану спільних заходів на майбутнє.

Три цілющі Терпінівські джерела. Воду першого джерела – на честь Миколи Чудотворця – називають «мертвою», оскільки вона, як твердять місцеві жителі, «умертвляє» всі хвороби. Друге – джерело Пресвятої Богородиці – уважається «живим», бо воно «оживляє» здоров'я. Вода з третього джерела – святого Пантелеймона – здатна лікувати захворювання органів травлення, нирок, печінки.

Діалог між релігійними громадами

Північного Приазов'я – комплекс спеціальних спільних справ, націлений на забезпечення розвитку громадянських інституцій, що в майбутньому дадуть змогу подолати кризовий стан суспільства й підвищити загальний рівень його релігійної зрілості.

ДРЕЙДЛ (ідиш דריידל – *вертіти*) – чотиригранна дзига, з якою, згідно з традицією, діти грають під час єврейського свята Хануки. Назва на івриті – севівон.

ДУА (араб. دعاء) – в ісламі – молитва, заклик до Аллаха; один з різновидів поклоніння. Дуа читають у різних життєвих ситуаціях. Зазвичай мусульмани молять Аллаха про допомогу, розпочинаючи якусь справу. У Корані сказано: «Звертайтеся до Мене з дуа – і Я відповім вам».

ДУХОВЕНСТВО – служителі Церкви, організовані за ієрархічним принципом. Вони вважаються посередниками між Богом і людьми й виконують культові дії, а також роль проповідників віровчення певної релігії.

Дзвони найвищого в Маріуполі й у всій Україні православного Свято-Покровського храму. Його висота від рівня землі до верхівки хреста – 84,3 м. Центральний купол – заввишки 30,4 м (для порівняння: висота центрального купола Софійського собору в Києві – 29 м).

Запорізька єпархія

Дарохранильниця.

На задньому фоні завіси – дрейдли, зроблені руками учасників програм Мелітопольського єврейського громадського центру

- Û Які електронні ресурси були використані в процесі створення цієї абетки?
- Û Що означає поняття «екзегетика» («екзегеза»)?
- Û Скільки етнічних груп проживає на території Північного Приазов'я?
- Û Як зробити спілкування людей різних конфесій і соціокультурних груп максимально комфортним?
- Û Які синоніми має поняття «ввічливість»?

ЕКЗЕГЕТИКА (дав.-гр. ἐξήγητικά – *тлумачення, виклад*) – мистецтво пояснення, тлумачення текстів. У богослов'ї – розділ, що займається тлумаченням біблійних текстів, роз'ясненням суті старозавітних і новозавітних символічних оповідей, змісту «складних місць Святого Письма», доказами божественного походження й абсолютної істинності Біблії. Кожна релігія має власну екзегетику, яка по-своєму пояснює одні й ті самі біблійні факти, а іноді й значення тієї чи тієї біблійної книги загалом. Інша назва – екзегеза.

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС – інформаційні ресурси, які керуються за допомогою комп'ютера. Електронними ресурсами є електронні дані (інформація у вигляді чисел, букв, символів, зображень, включаючи графічну інформацію, відеоінформацію тощо або їхні комбінації), електронні програми або об'єднання цих видів в одному ресурсі. У роботі над цією абеткою були використані так електронні ресурси:

РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ

СЛОВНИК –

http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/klass/11.php

ЕЛЕКТРОННА

ЄВРЕЙСЬКА

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ –

<http://www.eleven.co.il/letter/192>

ЕЛЕКТРОННА

ПРАВОСЛАВНА

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ –

<http://www.pravenc.ru/>

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС ПРО РЕЛІГІЇ СВІТУ –

<http://bibliyna-istoriya.org.ua/>

ЕЛЕКТРОННИЙ

РЕСУРС

«ІСЛАМ

В УКРАЇНІ» –

<http://islam.in.ua>

«МОНАСТИРСЬКИЙ

ВІСНИК» –

електронна

газета

православного монастиря св. Сави Освяченого (м. Мелітополь) –

Преосвященніший єпископ Бердянський і Приморський Єфрем звершив Велике повечір'я з читанням Великого покаянного канону преподобного Андрія Критського в Свято-Амвросіївському чоловічому монастирі м. Токмак.

З благословення митрополита Запорізького і Мелітопольського Луки в с. Садове Мелітопольського району відбулись урочисті заходи з нагоди відкриття нового храму.

ЕТИКЕТ РЕЛІГІЙНИЙ –

норми і правила поведінки, передбачені певною релігією. Є кілька правил, щоб зробити дружнє спілкування людей різних конфесій і соціокультурних груп максимально комфортним і пізнавальним.

Перше правило: ввічливість (гречність, чемність). Ввічлива людина ніколи не висміюватиме традиції та звичаї іншої культури або релігії. Навпаки, вона виявить непідробний інтерес, обмінюється знаннями про аналогічні традиції в іншій культурі чи релігії, але в жодному разі не оцінюватиме той чи інший культурний складник. Чемно вислухавши співрозмовника, доречно буде зауважити, що інформація, яку він повідомив, є для вас цікавою і пізнавальною.

Друге правило: під час застілля не обговорюють питання політики й релігії. Це непорушне правило будь-якого застілля.

Третє правило: самоосвіта. Вона потрібна не стільки для ситуації спілкування з представниками іншої культури, скільки для загального розвитку кожної людини.

Кожна освічена людина повинна знати основи світових релігій, щоб мати змогу виявляти повагу до співрозмовника, що сповідує іншу віру, і підтримувати з ним розмову.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ – вид музеїв історичного профілю, що збирають, зберігають, вивчають та експонують етнографічні колекції, які знайомлять сучасників з процесами етногенезу, побутом і культурою різних етнічних спільнот.

Найважливішою віхою в розвитку міста Мелітополя стала його участь у програмі Ради Європи «Інтеркультурні міста», ухваленої в 2008 році, яка сьогодні охоплює весь європейський континент – від Атлантичного узбережжя до Уралу й спрямована на розв’язання проблем як історичного розвитку, так і сучасних міграційних процесів. У Програмі окреслені нові проблеми й виклики, що дають імпульс міжкультурним ініціативам у міських поліетнічних просторах.

Мелітополь упевнено й чітко заявив про свої наміри представляти Україну в Програмі «Інтеркультурні міста», учасниками якої є такі міста світу, як Берлін-Нойкельн (Німеччина), Осло (Норвегія), Іжевськ (Російська Федерація), Патри (Греція), Ліон (Франція), Реджо-нель-Емілія (Італія), Люблін (Польща), Суботиця (Сербія), Тілбург (Нідерланди), Ньюшатель (Швейцарія). Гордістю Мелітополя є перший в Україні інтеркультурний етнографічний музей при караїмському національно-культурному товаристві «Кале». Ініціатором його створення став Юрій Макаров (Арабаджі). Разом з двоюрідним братом Михайлом Арабаджі вони спонсорували облаштування музею.

ЕТНОС (від грецьк. *ἔθνος* – *плем'я, народ*) – культурно-мовна спільність, що склалась на певній території серед людей, які перебувають у реальних соціально-економічних відносинах і усвідомлюють свою спільність. Крім спільної самосвідомості, етносу притаманний спільний стереотип поведінки, що сформувався в специфічних ландшафтно-кліматичних умовах. Територію Північного Приазов'я здавна населяли представники різних релігійних меншин, серед яких найчисленнішими були етнічні групи українців, росіян, німців, поляків, чехів, болгар та ін.

- Ї Які церковно-адміністративні одиниці є на території Північного Приазов'я?
- Ї Що символізує передачу Божої милості й благодаті?
- Ї Скільки канонічних Євангелій увійшло в текст Нового Заповіту?
- Ї Який вищий ступінь священства в християнських церквах?
- Ї Коли здійснюється таїнство причастя?

ЄВАНГЕЛІЄ (грецьк. εὐαγγέλιον – *блага (добра) звістка*) – ранньохристиянські біблійні оповіді про життя, вчення, смерть і воскресіння Ісуса Христа. Євангелія поділяють на канонічні, включені церквою до складу Нового Заповіту, і апокрифічні. Канонічні Євангелія – одне з головних джерел християнського віровчення й культу. Їх чотири: Євангеліє від Матвія, Євангеліє від Марка, Євангеліє від Луки та Євангеліє від Іоанна. Досить часто з Євангелієм віряни ототожнюють увесь Новий Заповіт.

ЄВХАРИСТІЯ (грецьк. εὐ-χαριστία – *подяка*) – таїнство християнської церкви, у якому хліб і вино під час Божественної літургії силою та дією Святого Духа перетворюються на істинне Тіло та істинну Кров Господа Ісуса Христа на спомин страждань Його і смерті й для причастя православних християн, на відпущення гріхів і на життя вічне. Згідно з Новим Заповітом, таїнство Євхаристії встановив сам Ісус Христос на Таємній Вечері. Це таїнство визнається православною, католицькою та деякими протестантськими церквами як одне з головних таїнств, основа Літургії, під час якої і здійснюється святе Причастя (Євхаристія).

ЄКТЕНІЯ (грецьк. ἐκτενής – *протяжне, ревне моління*) – сукупність молитов з проханнями й зверненнями до Бога, які від імені вірян виголошує диякон чи священник під час кожного богослужіння. Є п'ять найуживаніших ектеній: велика або мирна ектенія, мала ектенія, сугуба (посилена) ектенія, благальна (прохальна), а також ектенія за спочилих. Кожна ектенія закінчується виголосом священника, який прославляє Пресвяту Трійцю. Єктенія є одним з найважливіших елементів православного й католицького богослужіння.

ЄЛЕЙ – освячена ароматна олія, що використовується під час певних священнодій для помазання людей і церковних предметів (єлеосвячення, єлеопомазання) і символізує передачу Божої милості й благодаті.

Оклад Євангелія XIX століття (зберігається в Маріупольському краєзнавчому музеї)

Таїнство Євхаристії у Свято-Покровському храмі с. Бойове (здійснюється кожної неділі під час Літургії)

<http://pokrov.biz.ua>

ЄПАРХІЯ (грецьк. єпархія – володарювання, область) – церковно-адміністративна одиниця в християнській церкві, що збігається з територіально-адміністративним поділом країни. Єпархія підпорядковується архієрею і поділяється на благочиння (у католиків і греко-католиків – на деканати), кожне з яких складається з кількох приходів.

ЄПАРХІЇ, ДО ЯКИХ НАЛЕЖАТЬ ПРАВОСЛАВНІ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Назва єпархії	Дата заснування	Правлячий архієрей	Юрисдикція
Донецька єпархія donetsk.church.ua/	1944	Митрополит Донецький і Маріупольський Іларіон (Шукало)	Донецька область (Амвросіївський, Старобешівський, Бойківський, Новоазовський , Мангушський, Мар'їнський і Ясинуватський, Нікольський, Волноваський, Великоновосілківський райони, міста: Донецьк, Маріуполь , Макіївка, Сніжне, Селідове, Чистякове і Харцизьк, Святогірська лавра)
Бердянська єпархія http://berdyansk.church.ua/ru	2007	Єпископ Бердянський і Приморський Єфрем (Ярінко)	Запорізька область (Бердянський , Василівський, Гуляйпільський, Більмацький, Пологівський, Приазовський , Приморський , Розівський, Токмацький, Чернігівський і Якимівський райони, місто Бердянськ)
Запорізька єпархія zp.church.ua/	1992	Митрополит Запорізький і Мелітопольський Лука (Коваленко)	Запорізька область (Великобілозерський, Веселівський, Вільнянський, Запорізький, Кам'янсько-Дніпровський, Мелітопольський , Михайлівський, Новомиколаївський та Орхівський райони, міста: Енергодар, Запоріжжя, Мелітополь і Токмак)

ЄПИСКОПАТ – 1) форма організації управління християнської церкви, заснована на ієрархії єпископів. Єпископат характерний для багатьох християнських церков – православної, католицької, лютеранської, вірменської та ін.; 2) церковний округ, очолюваний єпископом.

ЄПИСКОП (грец. *єпіσκοπος* – *наглядач, хоронитель*) – вищий духовний сан у християнстві, який має право здійснювати всі таїнства, зокрема й висвячувати (рукопокладати) священників і дияконів, призначати настоятелів та інших духівників і усувати їх; архієрей, який керує

єпархією. Як зовнішню ознаку єпископи, крім хреста й жезла, носять панагію на грудях, сакос, омофор і митру.

ЄШИБОТ (івр. עֲשִׂיבוֹת – букв. сидіння, засідання) – юдейська школа з підготовки рабинів. Навчання в ній здійснюється за надзвичайно схоластичною системою. Основні предмети богословського вивчення – Біблія і Талмуд. Такі школи функціонують у багатьох країнах. Інша назва – ешива.

Єпископ Бердянський і Приморський Єфрем (Ярінко).

Єпископ Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-Католицької Церкви Станіслав Широкоградюк освятив будинок «Самотньої матері». Будучи одним з ініціаторів цього проекту, він зазначив, що це не є дім самотності, це – Дім Надії для всіх тих, кого Бог сюди приведе (за матеріалами [facebook.com/kulygina](https://www.facebook.com/kulygina))

- Ї Що означає жертвопринесення?
- Ї З якого джерела можна дізнатись про життя Донецької єпархії?
- Ї Яким є становище жінки в різних релігіях?
- Ї Хустки якого кольору традиційно вдягають жінки на Великдень?
- Ї Хто вважається засновником Маріуполя?

ЖЕРТВОПРИНЕСЕННЯ, ЖЕРТВОПРИНОШЕННЯ – релігійний обряд принесення жертв на знак подяки духам померлих предків і богам. У християн – це запалювання **свічок і лампад**, освячення хліба, плодів, поминання батьків на могилах, причастя.

«ЖИВЕ ДЖЕРЕЛО» – православний журнал Донецької єпархії, який друкується щомісяця з квітня 2003 року з благословення Високопреосвященнішого Іларіона, митрополита Донецького і Маріупольського.

Часопис орієнтований насамперед на воцерковлених православних християн, але його метою також є ознайомлення якомога ширшого кола читачів з основами православної віри, з апологетикою, поглиблення релігійних знань вірян.

ЖИТТЯ СВЯТИХ – життєписи мучеників, аскетів, князів та інших осіб, проголошених церквою святими (**канонізованими**).

ЖИТТЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОБЩИНИ – НЕДІЛЬНА ШКОЛА

*Свято П'ятидесятниці в соборі
Архістратиґа Божого Михаїла
в м. Маріуполь (Михайлівське
благочиння).*

Зберігаючи православні традиції, зростає щороку школа при храмі св. вмч. Георгія Побідоносця, що в м. Мелітополь. Традиційно кожен навчальний рік починається молебнем за здоров'я і благословенням на навчання, а далі – цікаві уроки, свята, турботи, труднощі й радощі;

наприкінці навчального року – молебень про його благополучне завершення. Духовним наставником усіх учителів і учнів школи, а також її директором є настоятель храму, протоієрей Максим Смирнов.

Ігнатій Гозадіно (1715-1786) – митрополит Маріупольський і Готфейсько-Кафайський. Святий Української Православної Церкви (день пам'яті – 16 лютого). Уважається засновником м. Маріуполь.

ЖІНКИ ТА ЇХНЄ СТАНОВИЩЕ В РІЗНИХ РЕЛІГІЯХ

Жінкам заборонено входити у вівтар православного храму. Чоловіки можуть заходити у вівтар тільки з дозволу священників і лише через північні або південні двері. Через

Царські врата у вівтар входять тільки священнослужителі. Жінки не повинні входити у святий храм у брюках або коротких спідницях, яскраво нафарбованими. Особливо неприпустима помада на губах. Голова жінки повинна бути пов'язана хусткою. Натомість чоловіки перед входом у храм зобов'язані зняти головний убір. Раніше жінки, збираючись до храму на богослужіння, пов'язували хустки, що відповідали кольору свята: Трійця – зелені, Богородичні – блакитні, свята мучеників – червоні, Великдень – білі.

Місця для **жінок** у синагозі зазвичай відокремлюють від місць для чоловіків перегородкою або відводять на галереї.

Жінка в ісламі. У багатьох аятах Священного Корану наголошується на важливості виконання обов'язку перед батьками, доброго й вдячного ставлення до них. А жінкам (особливо матерям) іслам відводить особливе місце. Сам Всевишній говорить про труднощі, які переживає мати: **«Ми заповіли людині робити добро своїм батькам. Мати носила її, відчуваючи знемогу й виснаження, і відняла її від грудей у два роки. Дякуй Мені та своїм батькам, бо до Мене чекає прибуття»** (Коран 31:14).

Мелітопольські єврейські жінки запалюють суботні свічки з благословенням: «Благословенний еси Ти, Господи, Боже наш, Владико Всесвіту, Який освятив нас своїми заповідями і заповів нам запалювати суботні свічки!»

У дитячому садку єврейської громади м. Маріуполя було проведено святковий Шабат.

Міневер Ідрісова – почесна голова комітету сприяння поверненню кримських татар на історичну батьківщину «Азат».

- Ї Як звертатись до священнослужителів – представників різних релігій?
- Ї Що означає Зірка Давида?
- Ї Скільки разів на рік мусульмани зобов'язані подавати милостиню?
- Ї Який закон вивчається в усіх недільних школах?
- Ї Чи знаєте Ви Заповіді Господні та їх походження?

ЗАКОН БОЖИЙ – у християнстві – навчальний предмет для початкових і середніх шкіл, який передбачає вивчення молитов, катехізису.

ЗАКЯТ (араб. زكاة – *те, що очищує*) – обов'язкова милостиня, податок, що стягують раз на рік з мусульман, що мають певне майно. Один з п'яти стовпів ісламу.

ЗАПОВІДІ – релігійно-моральні настанови в юдаїзмі, які за Святим Писанням власноручно написані Богом Яхве на кам'яних плитах і вручені Мойсею на горі Синай. З виникненням християнства ці заповіді були доповнені заповідями блаженства, виголошені Ісусом Христом у Нагірній проповіді, і ввійшли до християнського віросповідального канону.

«Наближаються до Мене люди, – каже Господь, – устами своїми шанують Мене, а серце їхнє далеко від Мене. Даремно вони шанують Мене» (Мт. 15, 8-9).

І ось Господь показує нам засадничі настанови, з яких виходять добрі справи. Він дає нам **дев'ять заповідей блаженства**, а саме:

1. Блаженні вбогі духом, бо таких є Царство Небесне.
2. Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться.
3. Блаженні тихі, бо вони осягнуть землю.
4. Блаженні голодні та жадні на правду, бо вони наситяться.
5. Блаженні милостиві, бо вони помилувані будуть.
6. Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.
7. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.
8. Блаженні вигнані за правду, бо таких є Царство Небесне.

9. Блаженні ви, коли вас ганьбитимуть і гнатимуть та ширитимуть про вас усяку лиху славу та наклепи заради Мене. Радійте й веселіться, бо велика нагорода вам на небесах.

1. Мелітополь. «Зерно Істини» – міська інтелектуальна гра зі знання Закону Божого та основ православ'я серед команд недільних шкіл.

ЗВЕРТАННЯ – слово або словосполучення, що називає особу (осіб), до якої (яких) звернена мова.

Православний храм

У неофіційній ситуації священнослужителів прийнято іменувати так:

- Патріарха – Святіший владико;
- єпископа – владико;
- священника – батюшка;
- ігуменю – матінка;
- диякона – отець диякон.

Вітаючись зі священнослужителем, слід говорити: «Батюшко, благословіть!» або «Владико, благословіть!».

Синагога (Бейт Кнесет). На відміну від інших релігій, де наявні певні правила етикету в спілкуванні зі священнослужителями різного рангу, у юдаїзмі загалом таких правил немає. Лише звертаючись до рабина на ім'я, іноді додають слово «рабі» або «рав».

Мечеть. Оскільки в ісламі немає інституту священства, то звернення до духовних осіб визначається конкретною практикою, що склалась у певному регіоні. Найбільш універсальним є звернення «сайд» (у перекладі з арабської – «пан»), а також «хаджі», тобто «той, хто здійснив хадж». Але ці звернення не є винятковою прерогативою духовних осіб.

ЗІРКА ДАВИДА (івр. מִגֶּן דָּוִד – *Маген Давід*, «Щит Давида»; на ідиші вимовляється як «могендовід») – емблема у формі шестикутної зірки (гексаграми), у якій два рівнобічні трикутники накладено один на одного – верхній кінцем угору, нижній кінцем униз, утворюючи структуру з шести рівносторонніх трикутників, приєднаних до сторін шестикутника. Зірка Давида зображена на прапорі Держави Ізраїль і є одним з основних її символів.

СВЯТИНЯ, ЩО ЗНИКАЄ. Село Радолівка Приморського району Запорізької області. Свято-Троїцьку церкву було споруджено в 1907 році на кошти засновників села – болгарських поселенців, які відмовились прийняти іслам у турків у Болгарії і залишилися вірними православ'ю.

Після жовтневого перевороту 1917 року мідні дзвони й хрест з церкви було відправлено на переплавку, а в будівлі церкви – відкрито народний театр.

З 17 вересня 1943 року до березня 1944 року в будівлі церкви розташовувався військово-польовий шпиталь. Унаслідок бомбардування було зруйновано центральний купол і дзвіницю храму, загинула частина поранених бійців РКК, що в той час перебували в ньому. З 1944 р. й до 2000 р. будівлю церкви використовували як зерносховище, склад будматеріалів.

У 1994 р. у селі було створено громаду парафіян, яка провела кілька суботників, щоб очистити будівлю церкви від сміття. Ми віримо, що наше бажання й небайдужість допоможуть відновити Свято-Троїцький храм, і дзвін, що лунатиме з його дзвіниці, стане для всіх нащадків болгарських переселенців у Північному Приазов'ї символом віри, надії та любові.

https://v-trifon.io.ua/s1944154/svyato-troickaya_cerkov

Ї Як називають духовних осіб в ісламі?

Ї Що означає поняття «ідишкайт»?

Ї Хто поєднує в собі божественне й людське начала?

Ї Як називається особлива вечеря в дружньому колі, на яку збираються в священний для мусульман місяць Рамадан?

Ї Яку функцію виконує живописне або рельєфне зображення богів, святих та інших сакральних істот?

Ї Скільки ярусів може бути в іконостасі православного храму? Яке значення має кожен з них?

ІДЕНТИЧНІСТЬ РЕЛІГІЙНА – складний соціопсихологічний феномен, що конструюється в певному культурному середовищі, органічно пов'язується з ним та інтеріоризує його цінності, тому логічно зазнає трансформацій, що відповідають змінам культурного горизонту.

ІДИШКАЙТ – єврейський спосіб життя, єврейська атмосфера.

ІСУС ХРИСТОС (від грецьк. christos – помазаник, месія) – Син Божий і засновник християнства. За християнським віровченням, Ісус Христос є боголюдиною, яка поєднує в собі божественне й людське начала (друга іпостась Трійці – Бог-Син).

ІКОНА – живописне або рельєфне зображення богів, святих та інших сакральних істот, які є об'єктом релігійного поклоніння й шанування. Культ ікони в християнстві утвердився в VI ст.; на українських землях поширився разом з хрещенням Київської Русі.

<http://lampada.in.ua/2016/02/ikony-v-dome-kak-vybrat-i-kuda-postavit/>

Козельщанська ікона Богородиці (монастир преподобного Сави Освяченого, Мелітополь). Дивовижне відображення було виявлено на

початку квітня 2007 року. Ця ікона розташовувалась у віттарі, у північному приділі на честь Усікновення глави Іоанна Предтечі.

ІКОНОПИС – мистецтво писання ікон, від живопису, що має культове призначення.

Іконописну майстерню створено при Мелітопольському монастирі прп. Сави Освяченого, щоб навертати християн до спільноти Христа, де кожному належить своє особливе, неповторне місце. Іконопис є не просто мистецтвом, а виявом богословія Церкви.

ІКОНОСТАС – віттарна перегородка з розміщеними на ній у певному порядку іконами. Іконостас відділяє в православному храмі святе місце – святилище, де відбувається літургія, від основної частини храму, де стоять віряни. Має «Царські врата», над якими розміщується ікона «Таємна вечеря», і двоє бічних «дияконських» дверей. Іконостас символізує межу між небом і землею.

РЯДИ (ЧИНИ) ІКОНОСТАСА:

Перший ряд (чин) іконостаса (верхній) – прабатьківський.

У ньому розташовуються ікони старозавітних святих, праотців – від Адама до Мойсея. Центральна ікона ряду – «Свята Новозавітна Трійця» («Вітчизна»).

Другий ряд – пророчий – складається з ікон старозавітних пророків з сувоями в руках, де написано цитати з їхніх пророцтв. Центральна ікона ряду – ікона Божої Матері «Знамення».

Третій ряд – деісусний (апостольський), у якому розміщено образ Ісуса Христа як Царя Слави, Божої Матері та Івана Хрестителя, що стоять обабіч нього в молитовних позах.

Четвертий ряд – святковий (празниковий). У ньому розміщуються ікони основних подій Євангельської історії, тобто дванадесятих свят. Святковий ряд, зазвичай, містить ікони Розп'яття і Воскресіння Христа («Зішестя в пекло»), а також ікону Воскресіння

Лазаря. У розширеному варіанті в цьому ряді можуть розміщуватись ікони страстей Христових, Таємної вечері (іноді навіть Євхаристія, як над Царськими вратами) та ікони, пов'язані з Воскресінням – «Жінки-мироносиці біля гробу», «Запевнення Фоми». Закінчується ряд іконою Успіння.

П'ятий (нижній) ряд – т. зв. намісний ряд, або місцевий чин. У ньому розташовуються Царські врата, головний сюжет яких – зображення чотирьох євангелістів і сцени Благовіщення. Іноді зображується тільки Благовіщення (фігури Архангела Гавриїла й Богоматері на повен зріст). Трапляються також зображення святих на повен зріст, найчастіше укладачів літургії – Іоанна Златоуста та Василя Великого. Крім того, цей ряд містить храмову ікону, або ікону місцевого шанування – намісну. Звідси й назва ряду – намісний.

Іконостас кафедрального собору на честь Різдва Христового (м. Бердянськ), спорудженого в 1897 році.

ІМАМ (араб. إمام – той, що стоїть попереду; той, хто керує молитвою) – духовна особа в ісламі; духовний керівник, наставник мусульман.

Імам запорізької мусульманської громади Мухамед Мамутов благословив свято «Запорізький Сабантуй-2016» та прочитав молитву: «Я молюся за цілісність України, за збереження Криму та Донбасу, за виведення ворогів з території України».

ІСЛАМ (араб. الإسلام – *сумирність, покірність Єдиному Богу*) – наймолодша зі світових релігій, що виникла на початку VII ст. у кочових і напівкочових народів семітської мовної сім'ї, що жили на території Аравійського півострова. Порівняна молодість наклала на іслам подвійний відбиток. З одного боку, іслам багато чого запозичив у релігійно-культовому плані

в юдаїзмі та християнстві, оскільки склався на Близькому Сході, у тому самому соціокультурному й мовному середовищі, що й ці дві релігії, але значно пізніше. Ці запозичення відчутні й у Священній книзі мусульман – Корані. З іншого боку, ісламу вдалось довести до абсолюту принцип монотеїзму, єдинобожжя, на якому ґрунтуються основоположні для нього релігії – юдаїзм і християнство.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC>

ІФТАР (араб. إفتار – *сніданок*) – перша їжа, яку мусульманин приймає після заходу сонця в священний місяць Рамадан. Увесь цей місяць мусульмани тримають суворий піст, відмовляючись від прийому їжі та води, розваг і шкідливих звичок від світанку до заходу сонця. На іфтар бажано запрошувати гостей, віруючих мусульман, і розпочинати його потрібно, за наставленням пророка Мухаммеда (мир йому), з фініків, молока та води, тобто того, що підготує шлунок до повноцінного прийняття їжі. Традиціям іфтара – понад чотирнадцять століть.

ІУДЕЙСЬКЕ ПРАВО – сукупність законів, що викладені в джерелах юдейського віровчення – Біблії (Старий Завіт) і Талмуді, а також в інших юдейських книгах.

Ї Яких правил дотримуються під час прийому їжі мусульмани?

Ї Що означає слово «кашрут»?

Ї Які страви заборонено вживати християнам?

Ї Чи можна юдеям уживати в їжу осетрину або коропа?

Ї Хто є взірцем для наслідування та еталоном правильного способу життя для мусульман?

Ї Що означає вислів «Не вари ягня в молоці матері його»?

ЇЖА ТА РЕЛІГІЯ. Різні релігійні конфесії і течії мають власні правила харчування, що містять обмеження на вживання тих чи інших харчових продуктів і напоїв.

У **ХРИСТІЯНСТВІ** категорично забороняється вживання ідолських жертв та крові, а на порушників цієї заборони чекають суворі канонічні покарання.

Під час посту (т. зв. тілесного посту), залежно від ступеня його строгості, забороняється вживання м'яса та молочних продуктів, риби, яєць.

Культура харчування християн розглядається в комплексі християнського способу життя загалом, оскільки її регулюють ті ж правила, що впливають і на інші сфери життя. Так, зокрема, однією з головних чеснот християн є поміркованість, якої вони повинні дотримуватись у всьому, починаючи від ставлення до фінансової сфери життя й закінчуючи споживанням їжі. Натомість обжерливість у християн-католиків вважається одним з 7-ми гріхів, що призводить до руйнування душі.

Згідно з вченням Христа, кожен його послідовник повинен на перше місце у своєму житті ставити Бога й віру, тому християнам рекомендується більше уваги приділяти духовному розвитку й не нехтувати духовним на користь матеріального. З огляду на це, їжа християнина повинна бути простою та ситною, щоб людина могла нею втамувати голод і отримати енергію для богоугодних справ.

Особливих заборон на вживання в їжу певних продуктів немає, тому християни можуть складати свій раціон харчування відповідно до особистих уподобань, дотримуючись принципу поміркованості. Єдиним винятком з цього правила є страви з мертвечини та страви, до складу яких входить кров тварин.

У **КОРАНІ** міститься чітка заборона на свинину, кров, м'ясо тварин, які померли своєю смертю (мертвечину), м'ясо тварин, які були забиті не з ім'ям Бога. В ісламі халяльні птиці повинні бути покриті пір'ям і не повинні бути хижими. Забороняється вживати в їжу

м'ясо, відрізане від живої тварини. Згідно з Кораном, уся їжа поділяється на три групи: халяль (дозволені продукти), харам (заборонена їжа) і макрух (їжа, що прямо не заборонена Кораном, однак вживати її небажано).

1. Пророк Мухаммед (мир йому) був найкращим з людей. Його життєпис і звички, викладені в Сунні, є зразком для наслідування та еталоном правильного способу життя.

2. Правильне харчування – запорука здоров'я, сили і краси людини, і його основи були закладені ще багато століть тому нашим улюбленим пророком (мир йому):

• **Кількість їжі, що вживається.** Згідно з Сунною, золотим правилом прийому їжі є її помірне вживання (не переїдати!). Кількість і якість споживаної їжі безпосередньо впливає на наш фізичний, емоційний і душевний стан. Пророк (мир йому) не говорив про необхідність голодування, а радше підкреслював важливість

не переїдання: «Ніколи не наповнювала людина посудини гіршої, ніж її власне череві! Досить синові Адама декількох шматочків їжі, завдяки яким він зможе підтримувати свої сили, а якщо вже неминуче для нього щось більше, то нехай третина його шлунка буде для їжі, третина – для пиття, а ще третина – для легкості дихання».

• **Дотримання посту.** Піст був невіддільною частиною життя Посланника Аллаха (мир йому). Він тримав піст щопонеділка та щочетверга. Він постував 13, 14, 15 дні кожного місяця. Пророк Мухаммед (мир йому) вживав їжу один раз на день. Безумовно, це видається не зовсім можливим, з огляду на сучасні темпи життя, але в цій практиці посланника Аллаха (мир йому) полягає головний принцип прийому їжі в ісламі. Він (мир йому) сказав: «Хто вірує – їсть в один шлунок, а невіруючий – у сім».

• **Ти – це те, що ти їси.** Посланник Аллаха (мир йому) вибірково ставився до їжі, яку вживав. Його раціон складали прості та корисні продукти, такі, як фініки, кавун, ячмінний хліб, молоко, мед, огірки, оливкова олія, гарбуз та іноді м'ясо. Безумовно, посланник Аллаха (мир йому) не вживав заборонену Всевишнім їжу.

• **Етикет прийому їжі.** У прийомі їжі важливо не тільки те, що вживає людина, а й те, як вона це робить. Згідно з Сунною, прийом їжі потрібно розпочинати з наміру, наприклад, турбота про тіло; намір отримати достатньо сил для виконання релігійних обов'язків і здійснення добрих вчинків. Починати прийом їжі слід з ім'ям Всевишнього. Їжу потрібно добре розжовувати. Їсти слід правою рукою, хвалити смачну їжу й не критикувати несмачну; виявляти стриманість у їжі; прославляти Аллаха після їжі.

В **ЮДАЇЗМІ** придатність тієї або іншої їжі для вживання (кошерність) обумовлюється системою ритуальних правил, що визначають відповідність чого-небудь вимогам Галахи – єврейського Закону. В основі законів кашруту – заповіді Тори, а також додаткові правила, встановлені єврейськими релігійними авторитетами.

Єврейська кухня заснована на певній харчовій філософії – кашрут, що являє собою систему харчування, прийняту ще в стародавніх юдеїв. Послідовники юдаїзму мають суворо дотримуватись кашриту в будь-яких землях, куди б їх не закидала історія.

В основі кашриту – три головні заборони:

Правило 1. «Не вари ягня в молоці матері його». Тому не можна жодне м'ясо готувати в молочному соусі. Не можна вживати під час однієї трапези і м'ясні, і молочні страви, навіть якщо вони лежать на різних тарілках.

Правило 2. Єврейська кухня дозволяє вживати в їжу тільки м'ясо парнокопитних жуйних тварин, причому тварина повинна бути вбита миттєво, щоб м'ясо не було зіпсовано гормонами страху. Тому з кулінарних книг вилучені рецепти зі свинини, зайчатини, м'яса хижих тварин і птахів, риби без луски та крові будь-яких тварин. Наприклад, осетр – класичний представник некошерних риб, бо немає яскраво вираженої луски, а короп, навпаки, кошерна риба, бо має плавці та луску.

Правило 3. Не можна готувати в Суботу (Шабат), тому в п'ятницю ввечері готують традиційну гарячу страву, залишаючи її в печі до суботи, щоб вона настоялась. Ця страва має назву чолнт (чулнт).

Ї Де в Україні розташована найглибша каплиця?

Ї Що означає поняття «ктуба»?

Ї Звідки походить Святе Письмо ісламу?

Ї Що Ви знаєте про місцевошанованого святого Сергія Мелітопольського?

Ї Яку назву має головний убір ченців?

Ї Що символізує свято Курбан-байрам?

КАДИЛО (давньогрец. *κυρῆιον*) – у християнстві – посудина для обкурювання храму, а також інших приміщень під час богослужіння. Інші назви – кадильниця, кадильник.

КАНОНІЗАЦІЯ (від грец. *κανονίζω* – «підпорядковую правилу») – у православній і католицькій церквах – офіційне визнання й проголошення церквою певної особи святою та внесення її до списку святих з призначенням певного дня для святкування її пам'яті, найчастіше дня смерті чи мученицької кончини.

КАПЛИЦЯ – 1) невелика культова будівля без вівтаря, але з іконами, яка спочатку зводилась над поховальною криптою. У православних каплицях не здійснювались головні богослужіння, а лише добові служби; 2) будівля у вигляді християнської пам'ятки над джерелом або на місці колишньої церкви. Каплиці також зводились у селах, на міських площах, кладовищах. Крім того, каплиці бувають домовими, монастирськими, дорожніми, общинними.

КЕНАСА – молитовний будинок караїмів, який зазвичай називають караїмською синагогою, проте самі караїми його називають «кенаса» або «Бейт-кнессет», що означає «будинок зборів». За плануванням і обстановкою кенаси близькі до синагог юдеїв-равіністів.

Велика вечірня і Божественна Літургія в соборі Архістратиґа Божия Михаїла в м. Маріуполь.

Сергій Мелітопольський (Олександр Михайлович Зверев) народився 24 лютого 1870 року в с. Ново-Павлівка Бердянського повіту Таврійської губернії (нині – Запорізька область) Чернечий постриг з ім'ям Сергій прийняв 28 серпня в Космо-Даміанівському монастирі. Був зведений у сан єпископа. Указом владики Никодима в Мелітополі була заснована вікарна кафедра для Мелітопольського, Бердянського та Генічеського повітів.

У 1926-1929 рр. єпископ Сергій був на засланні. У 1929 р. він повертається з заслання, маючи рішучий намір – продовжити своє служіння. 16 грудня єпископ Сергій був зведений у сан архієпископа і призначений на Єлецьку кафедру.

20 листопада 1937 р. постановою трійки УНКВС по Карагандинській області владику Сергія і з ним ще 8 осіб присудили до розстрілу. Так, після років сповідання, боротьби з обновленським розколом, збереження й утвердження православ'я в суворі роки гонінь, завершився хресний шлях справжнього сина Православної Церкви архієпископа Сергія (Зверева). На розширеному засіданні Священного Синоду Української Православної Церкви від 11 червня 1997 року владику Сергій був канонізований як місцевошанований святий.

КІТЛ – білий чоловічий одяг.

КІПА (ідиш) – традиційний єврейський чоловічий головний убір у вигляді маленької круглої шапочки, що прикриває маківку. У давні часи головний убір у євреїв був знаком контакту з Богом – голову покривали під час молитви, вимовляючи благословення, вивчаючи Тору тощо. Сенса цього звичаю-правила – показати, що єврей усвідомлює існування Всевишнього та його мудрість, цінуючи це навіть вище за голову. Інша назва – ярмулка.

Однак носіння кіпи є звичаєм, а не законом: ніде в святих книгах – Торі чи Талмуді євреям не пропонується обов'язково покривати голову. Ортодоксальні євреї носять кіпу завжди, консерватори – тільки в синагозі й під час їжі. Нерелігійні євреї надягають кіпу, відвідуючи синагогу, під час трауру за померлими та на бар-міцва (святкування хлопчиком релігійного повноліття). Інша назва – ярмулка.

КТУБА – шлюбний контракт, у якому записані обов'язки чоловіка щодо дружини.

КЕЛІЯ (від лат. *kella* – *кімната*) – окреме помешкання для проживання ченців (черниць) у монастирях. У келії, зазвичай, проживають один або два ченці.

КОНФЕСІЯ – певне віросповідання, релігійна течія.

КЛІРОС, КРИЛАС (від грец. *κλήρος* – «частина землі, яку отримували за жеребкуванням») – місце для півчих, читців та причетників у православному храмі, розташоване перед іконостасом праворуч і ліворуч від амвону.

КЛОБУК – високий циліндричної форми головний убір з покривалом, який носять православні ченці та служителі греко-католицької церкви.

КОРАН (араб. *الْقُرْآن* – *Qur'ān* – *читання вголос, декламація*) – головна книга мусульман, Святе Письмо ісламу, зібрання одкровень пророка Мухаммеда, проголошених у пророчому екстазі в Мекці та Медині між 610 і 632 рр. Перші записи Корану зроблено 632 року, уже після смерті Мухаммеда. Зміст Корану, який був переданий Аллахом пророку Мухаммеду через архангела Джебраїла, викладений у 114 сурах (розділах), що складаються з аятів (віршів). Усі сури, крім дев'ятої, починаються з незмінної традиційної фрази-формули – басмали. У Корані

немає зв'язної оповіді, кожна сура – це завершений текст. Усі сури, крім першої, розташовані в Корані за розміром – від найбільшої до найменшої. Первинний текст Корану збережений тією мовою, якою він був записаний, надалі в нього не було внесено жодної правки чи текстової вставки. Коран є першою писемною пам'яткою арабської літератури.

КУРАН-КАШ – чохол для зберігання Корану.

КУРБАН-БАЙРАМ (тюрк.) – *свято жертвопринесення*) – одне з найважливіших релігійних свят усіх мусульман, що відзначається за 70 днів після іншого важливого свята – Ураз-байрам, у 10-й день 12-го місяця мусульманського місячного календаря Зуль-хіджа в пам'ять про жертвопринесення пророка Ібрагіма. Свято також знаменує собою закінчення хаджу – паломництва в Мекку. Триває Курбан-байрам 2-3 дні. У перший день свята обов'язковою є святкова молитва в мечеті, відвідування цвинтаря й молитва про померлих, а головне – обряд жертвопринесення, для якого заздалегідь відгодовують вибрану тварину. У дні свята прийнято також відвідувати рідних і знайомих, дарувати подарунки.

Хореографічний колектив народного творчого об'єднання «Сари-Булат» (керівник – Ірина Варавя) Новотроїцького районного центру культури та дозвілля взяв участь у святі Курбан-байрам, що відбулось у смт Новоолексіївка Генічеського району.

КУТЯ (від грецьк. kukkia – зерно, варена пшениця) – відварені у воді зерна пшениці або ячменю з медом. У православних християн – традиційна ритуальна страва новорічно-різдвяного циклу (на Святвечір –

багата кутя; перед Новим роком – щедра кутя; у переддень Водохрещення – голодна кутя), а також поминальна страва.

Бердянська кенаса побудована приблизно в 1899 році на місці, де колись розташовувалась стара кенаса. Ініціаторами та активними учасниками її будівництва були брати О. М. і М. М. Панпулови, І. М. Айвазов, Б. І. Бабай. За своєю архітектурою кенаса є однією з найцікавіших споруд міста.

Напередодні професійного свята рудокопів – Дня працівників металургійної та гірничодобувної промисловості України – єпископ Бердянський і Приморський Єфрем освятив каплицю на честь великомучениці Варвари на глибині 840 метрів у шахті «Експлуатаційна»

Запорізького залізорудного комбінату, – повідомляє сайт Бердянської єпархії.

КОСТЕЛ (від лат. castellum – укріплене місце, замок) – одна з назв релігійної споруди християн-католиків, церква, римо-католицький храм. Місце проведення богослужінь. *Костел Різдва Пресвятої Діви Марії в м. Бердянськ.*

28. 12. 2000 р. Бердянська міська рада дала дозвіл на будівництво святині, а в 2001 р. розпочалось спорудження храму, яке тривало до 2013 р. 8 вересня 2003 р. єпископ Станіслав Падевський освятив каплицю Божого Милосердя в костелі. 8 вересня 2013 р. єпископ Ян Собіло заклав у стіну святині наріжний камінь, привезений у 2000 р. настоятелем о. Здіславом Зайонцем з базилики св. Анни в Єрусалимі –

міся Різдва Пресвятої Діви Марії. 5 жовтня 2013 р. Люблінський митрополит, архієпископ Станіслав Будзик (Польща) за участю єпископів Мар'яна Бучека, Яна Собіло, Леона Дубравського OFM, Станіслава Широкоградюка OFM та Степана Менька (УГКЦ) консекував храм. У вівтарі костелу розмістили реліквії святого брата Альберта й святого Шарбеля.

Під час служби церковний хор собору святого благовірного великого князя Олександра Невського (м. Мелітополь) заспівав колядки.

Ї Які світильники використовували перші християни для освітлення печер під час богослужіння?

Ї Що означає «Любов до ближнього»?

Ї Скільки разів на день відбувається Божественна Літургія в православних храмах?

Ї Як раніше називали малий хлібець для милостині?

Ї На чому засновано віровчення Мартіна Лютера ?

ЛАДАН – смола рідкісних видів дерев, відомих під назвою ліванський кедр або босвелія, що ростуть у Східній Африці, Індії, Аравії. Виділяє в процесі горіння ароматичний дим, використовується під час богослужінь для здійснення кадіння.

Ікона святителя Ігнатія Маріупольського. <http://lampada.in.ua/> –

сайт релігійної громади Свято-Троїцького приходу Донецької єпархії Української Православної Церкви міста Маріуполя.

ЛАМПАДА – наповнена олією невелика посудина з гнотом, яку запалюють перед іконами; світильник. Першими лампадами християни освітлювали темні печери, у яких вони, побоюючись переслідувань, здійснювали богослужіння. Надалі лампади стали важливою деталлю оздоблення християнського храму й атрибутом деяких церковних обрядів.

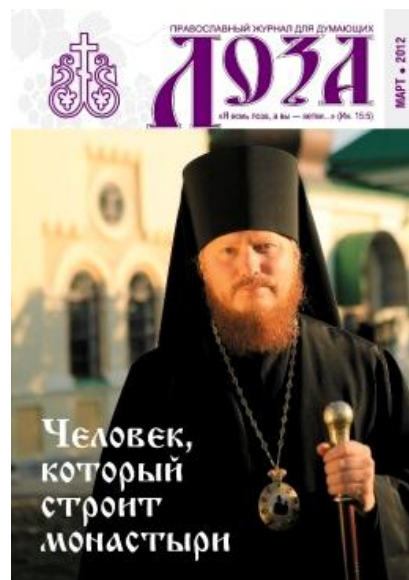
ЛЕГКОДУШНИК (застар.) – малий хлібець, що подають як милостиню бідним.

ЛІТУРГІЯ (грец. leiturgia – *спільна справа, служіння*) – центральне богослужіння добового кола в християнстві, що відбувається в першій половині дня, до обіду, під час якого здійснюється таїнство Євхаристії. Інші назви – Божественна Літургія або Свята Літургія.

Отець-диякон Олександр Богомаз служив першу Літургію у своїй рідній парафії Різдва Пресвятої Богородиці в Мелітополі, у колі парафіян, друзів, однодумців.

«Лоза» – щомісячне культурно-просвітницьке, інформаційно-аналітичне місіонерське видання для тих, хто думає (<http://www.loza.zp.ua>).

«ЛОЗА» – православний журнал, заснований у серпні 2011 р. з благословення єпископа Бердянського і Приморського Єлисея.

ЛОЖИЦЯ (церк.-слов. лжица, грец. λαβίδα) – літургійний предмет, що використовується в православному та греко-католицькому обряді для причащення мирян і священнослужителів. Являє собою металеву (золоту, позолочену, срібну або олов'яну) ложку, ручка якої завершується хрестом. Застарілі назви – лжиця, лавида.

ЛЮБОВ ДО БЛИЖНЬОГО – одна з основних релігійно-моральних заповідей, якої мають обов'язково дотримуватись християни.

ЛЮТЕРАНСТВО – один з найбільших напрямів протестантизму, названий за прізвищем його засновника – Мартіна Лютера, який поклав в основу віровчення не лише ідеї реформування церкви, а й власний духовний досвід.

Ї Як називаються ритуальні юдейські пасхальні тонкі коржики?

Ї Хто такий муедзин? Що означає його заклик?

Ї Які православні монастирі є на території Північного Приазов'я?

Ї Про що йдеться в мезузі?

Ї Що таке молебень? Для чого його служать?

МАННА (івр. מַן) – їжа, яку згідно з Біблією Бог послав народу Ізраїля, коли в нього закінчились харчі після виходу з Єгипту. Про манну оповідають Книга Вихід та Книга Числа.

МАЦА (івр. מצה, מצות – *хліб скорботи, хліб бідності*) – ритуальні юдейські пасхальні тонкі коржики з пшеничного борошна, які вживають під час Песаха. Єдиними інгредієнтами маці є борошно і вода. Мацу випікають у пам'ять про біблійний епізод, пов'язаний з виходом євреїв з єгипетського полону. Відповідно до Книги Виходу, коли народ Ізраїлю виходив з Єгипту, то не було часу чекати, доки зійде тісто, тому хліб вийшов таким. Мацу їдять безпосередньо у вигляді прісних коржиків або готують з неї різні страви.

Мацепекарня при Мелітопольській міській єврейській громаді перед Песахом.

МЕДРЕСЕ – релігійна ісламська школа, де готують мулли, суддів шариатських судів, викладачів і навіть окремих службовців державного апарату.

МЕЗУЗА (івр. מזוזה – *одвірок*) – сувій з двома фрагментами Тори (Дварим 6:4-9 і 11:13-21), написаними на івриті. Це перші два абзаци

молитви «Шма Ізраель» («Слухай Ізраїлю»), у якій Бог звертається до Ізраїлю й закликає шанувати, не забувати його, як свого Господа, натомість обіцяє благословення єврейському народу.

У Маріуполі стартувала унікальна акція, що дає можливість кожному єврею отримати мезузу – ознаку єврейського будинку. Тора приписує прикріплювати мезузу на одвірках всередині оселі єврея (із зовнішнього боку дверей), а також на воротах, що ведуть у двір з вулиці.

МЕНОРА (лівр. מְנוֹרָה – букв. *світильник*) – золотий семистовбурний світильник (семисвічник), який згідно з Біблією містився в Скинії Зборів під час поневірянь євреїв. Менора є одним з найдавніших символів юдаїзму та єврейських релігійних атрибутів. Зображення менори (разом із Зіркою Давида) – найпоширеніша національна й релігійна єврейська емблема.

МЕЧЕТЬ – ісламський храм, культова споруда в ісламі.

Мечеть у м. Маріуполь на честь султана Сулеймана Великого й Роксолани й однойменний ісламський культурний центр урочисто було відкрито 15 жовтня 2007 р. у присутності високих гостей з Туреччини. Фінансували будівництво мечеті директор Маріупольського центрального ринку Саліх Джихан, а також інші члени азербайджанської громади міста.

МІЦВА (від івр. מצוה – *повеління, припис*) – заповідь, релігійний припис Тори про те, що дозволено, а що не дозволено робити єврею. У Торі згадується 613 міцвот, з яких 248 –

приписи, що можна робити, а 365 – те, що робити заборонено. У широкому розумінні міцва – це будь-яка добра справа.

МИТРОПОЛИТ – у православ'ї – сан та звання єпископа, який стоїть на чолі церковно-адміністративної одиниці – митрополії. У церквах з патріаршим управлінням – другий чин після патріарха.

МИЛОСТИНЯ – допомога нужденним.

МИРЯНИ – віряни, які є учасниками богослужінь.

МОЛЕБЕНЬ – у християнстві – одне з церковних богослужінь, змістом якого є подячна або прохальна молитва з приводу подій чи потреб у житті суспільства чи окремої особи.

МОЛИТВА – усталена словесна формула, змістом якої є звернення священика чи самого вірянина до Господа Бога, Пресвятої Богородиці та святих з подякою чи проханням про дарування блага й відвернення зла.

МОНАСТІР (грец. μοναστήριον – відлюдне житло, обитель) – релігійна громада ченців або черниць, що володіє належними їй землями та капіталами, керується єдиними правилами життя (статут) і становить релігійно-господарську організацію.

МОЩІ (лат. reliquiae) – нетлінні рештки тіла святого, що є предметом релігійного вшанування в католицькій і православній церквах. Інші назви – нетлінні мощі, святі мощі.

МУЕДЗИН, МУЕЗЗИН – у мусульман – служитель при мечеті, який з мінарету в певний час закликає правовірних до молитви, читаючи азан. Згідно з ісламськими переказами, перший муедзин (абіссінець Біляль) був призначений самим пророком Мухаммедом. Інші назви – анчі, мунаді, білял.

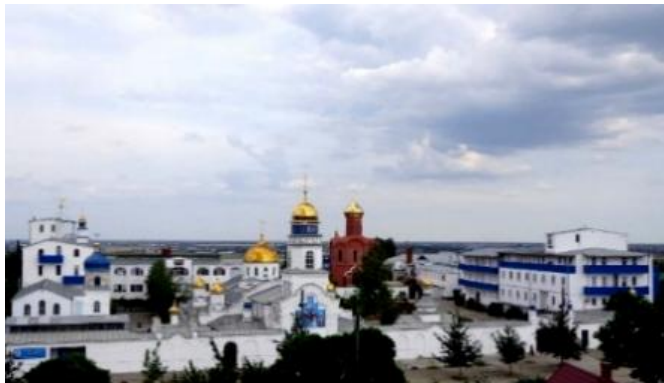
Митрополит Ігнатій Маріупольський.

Народився в Греції. Під час хрещення отримав ім'я Іаков. В юнацькому віці прийняв чернечий постриг з ім'ям Ігнатій. Очоловав Готфейсько-Кафайську кафедру в Тавриді. 23 квітня 1778 р. в печерній церкві Успенського скиту він закликав вірян розпочати підготовку до переселення з Криму. У червні 1778 р. понад 30 тис. переселенців вирушили в дорогу зі своєю святинєю – Бахчисарайською іконою

Божої Матері. Під час переселення велика кількість греків загинула від епідемії. Попри все, митрополит виконав свою місію. У приазовських степах виникли нові поселення: Маріуполь, Бахчисарай, Ялта, Урзуф, Сартана, Чердаклі, Карань, Мангуш, які отримали назви кримських місць.

Чоловічий монастир преподобного Сави Освяченого – православний чоловічий монастир у місті Мелітополь. Заснований у 1995 році, він став першим монастирем Запорізької та Мелітопольської єпархії. Назву отримав на честь прп. Сави Освяченого.

Діяльність монастиря. Монастирська недільна школа «Призри на смирення» – найбільша в місті. У ній діти вивчають Закон Божий, духовний спів, рукоділля та інші предмети. При монастирі працюють також: катехізаторські курси, на яких мелітопольці вивчають Закон Божий; недільна школа для дорослих; дитячий хор; журнал «Дзвін»; іконописна майстерня; спортзал, у якому займаються члени молодіжного православно-патріотичного клубу імені Петра Калнишевського; узимку – пункт обігріву, роздачі одягу та харчування для безпритульних; улітку – православний дитячий табір для вихованців недільних шкіл міста «Лествиця».

З 2007 року при монастирі діє центр для людей з алкогольною, ігровою та наркотичною залежністю. У 2008 році було відкрито пекарню й магазин «Монастирський паломник», що постачають хлібобулочними виробами монастир, прочан і парафіян.

Чоловічий монастир преподобного Амвросія Оптинського розташований у місті Токмак Запорізької області, біля Свято-Вознесенської церкви.

Історія монастиря. Чоловічий монастир з'явився на два століття пізніше, ніж його головний Свято-Вознесенський храм, з яким монастир розташовується на одній території. Своє офіційне літочислення великий і світлий храм веде з 1898 року. Споруджений він був у селищі Токмак, яке в 1784 році заснували селяни й запорізькі козаки. У 1954 році храм був закритий. Відродження його розпочалось у 1989 році, завдяки зусиллям протоієрея Іоанна Ковача. Упродовж трьох років відбувалось відновлення храму й будівництво духовного училища.

https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/76677_muzhskoy-monastyr-prepodobnogo-amvrosiya-optinskogo.htm

Свято-Михайлівський монастир – жіночий монастир Української Православної Церкви. Розташований у селищі Верхній Токмак Чернігівського району Запорізької області.

Відкрито монастир у 2008 році. Але його головний храм був споруджений ще в 1863 році. Будувався

він понад 10 років і вже 145 років носить ім'я воєводи небесних сил Архангела Михайла. Жителі Верхнього Токмака вважають храм місцевою визначною пам'яткою, оскільки він є однією з небагатьох історичних споруд на території Запорізької області, що збереглись у первісному вигляді. У 30-х рр. ХХ ст. церкву намагались зруйнувати, пізніше в її будівлі розмістили склад отрутохімікатів і, можливо, це й урятувало храм. У роки радянської влади в ньому планували відкрити музей, і навіть почали реставраційні роботи, які організував голова колгоспу Леонід Слободченко. Кажуть, що уві сні йому являлась Богородиця, яка вказала на це святе місце. Є у цього храму і свій небесний покровитель – схіархімандрит Серафим (Тяпочкін), який кілька років служив у ньому, а згодом трудився в Білгородській обителі. Сьогодні церквою розглядається питання його канонізації.

- Ї Як називається намальоване на іконах сьйво навколо голови Христа, Богородиці, святих?
- Ї Що означає Номоканон?
- Ї Скільки разів на день звучить заклик до намазу в мечеті?
- Ї Хто такий нунцій?
- Ї Для чого служить намазлик?
- Ї У якій частині Біблії викладено сутність вчення засновника християнства, описано його життя й чудеса, які він здійснив?

НАСТОЯТЕЛЬ – адміністративно старша духовна особа в монастирі або храмі. Настоятелем чоловічого монастиря є архієрей, у єпархії якого розташований монастир. Настоятелькою жіночого монастиря є ігуменя.

Його Високопреосвященство Лука, митрополит Запорізький і Мелітопольський, настоятель чоловічого монастиря прп. Сави Освяченого.

НАМАЗ – щоденна п'ятиразова молитва в мусульман, яка прославляє Аллаха і пророка Мухаммеда та включає читання сур з Корану. Здійснюється в напрямку Мекки на чистому місці (килимку) і їй передуює ритуальне омивання рук. У п'ятницю полуденна молитва обов'язково здійснюється в мечеті. Намаз – один з п'яти стовпів

ісламу. Інша назва – саят (араб.).

НАМАЗЛИК – килимок для здійснення намазу.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D1%82>

Мелітопольська мусульманська громада відзначає Курбан-байрам. Святковий намаз мусульмани Мелітополя здійснили традиційно в БК залізничників. Понад півсотні людей прийшли в зал Палацу культури, щоб послухати проповіді й напучення імама й разом помолитись.

НІМБ (від лат. nimbus – хмаринка) – саяво, намальоване у формі круга навколо голови або над головою Христа, Богоматері, святих, ангелів, пророків (на іконах, картинах релігійного змісту тощо) як символ їхньої святості.

Новий Завіт – частина Біблії, яку, як Святе Письмо, вшановують християни. Має два значення: 1) Новий Завіт (договір) між Богом і людьми; 2) зібрання книг (27), що виражає зміст цього договору, розкриває сутність вчення засновника християнства – боголюдини Ісуса Христа, а також містить опис його життя й здійснених ним чудес.

Номоканон – збірник візантійського канонічного права щодо діяльності церкви та церковних правил. Наприкінці XIII ст. у Київській державі цей збірник було перероблено й покладено в основу «Кормчої книги», що стала нормативною для української церкви й церковного суду.

Норми релігії – вид соціальних норм, які встановлює церква чи релігія загалом. Будь-яка релігія має певну сукупність таких норм для регулювання суспільних відносин. Норми релігії складаються з правил поведінки (дозвіл, наказ, заборона певних дій), вказівок на їх надприродне походження й на засоби, що забезпечують їх виконання (обіцяння винагороди або кари, погрожування церковною карою). В окремих випадках забезпечуються також засобами державного примусу.

Нунцій (від лат. nuntius – вісник) – постійний дипломатичний представник Папи Римського в країнах, з якими Ватикан підтримує дипломатичні відносини. Поєднує дипломатичне представництво з наглядом за католицькою церквою в певній країні.

Чудотворна ікона Божої Матері «Троєручиця-Бердянська»

Образ Богородиці «Троєручиця» з'явився в Бердянську в 1892 році. Його подарували місту його колишні мешканці – брати Василь та Йосип Кочубеї, які згодом стали ієромонахами Київського Свято-Троїцького монастиря. До революції вшанування ікони було великим: до неї йшли звідусіль віряни, привозили

хворих навіть з сусідньої області. 19 червня 2014 р. Священний Синод благословив вшановувати ікону Божої Матері «Троєручицю-Бердянську» як чудотворну, оскільки біля неї, як і століття тому, відбуваються чудеса зцілення. 17 травня 2015 р. пройшло її урочисте прославлення. Таємниця назви ікони полягає в історії її виникнення: у VIII ст., під час переслідувань православних іконоборцями, було зведено наклеп на видатного захисника іконошанування преподобного Іоанна Дамаскіна. Через наклеп йому відсікли кисть правої руки. Випросивши її в мучителів, преподобний прибіг до ікони Богородиці, приклав кисть до руки, оперезавши полотном, і в молитві знепритомнів. Коли ж отямився, то побачив, що Господь зробив по молитвах Своєї Матері диво – рука знову була цілою. На знак подяки Іоанн відлив зі срібла копію своєї зціленої кисті й приклав до образу, увіковічивши тим самим пам'ять про цей дивовижний випадок.

На запрошення Його Преосвященства владика Станіслава Ширококорядюка, єпископа-ординарія Харківсько-Запорізької дієцезії, та Отців-паулінів Його Високопреосвященство Клаудіо Гуджеротті, Апостольський нунцій в Україні, відвідав з пастирським візитом місто Маріуполь.

Ї Як називають людей, які неухильно дотримуються принципів певного вчення, поглядів або світогляду?

Ї Що означає вигук «Осанна!»?

Ї Як називається обряд, що є внутрішньою ознакою релігійної належності до ісламу або юдаїзму?

Ї Що зображено на іконі Оранта?

ОБІДНЯ – християнське богослужіння, під час якого здійснюється таїнство Євхаристії (Причастя).

Перше причастя – одна з найголовніших подій у житті католика. Незважаючи на те, що перше Причастя діти приймають приблизно у віці семи-десяти років і цьому передують тривала підготовка, у католицькій Церкві є лише одне обмеження щодо прийняття дитиною чи іншою особою таїнства Євхаристії: щоб причасник відрізняв звичайний хліб від Євхаристійного і вірив, як вчить католицька Церква, що це Ісус Христос. (Парафія Божої Матері Ченстоховської). У Римо-Католицькій Церкві Маріуполя служать Отці-пауліни.

ОБРИЗАННЯ – релігійно-магічний обряд відрізання крайньої плоти чоловічого статевого органу, поширений у юдеїв (здійснюється на 8-й день після народження малюка спеціальним оператором – моелом) і мусульман (здійснюється над хлопчиками 7–10 років), а також у багатьох народів Австралії, Америки, Океанії та Африки.

Для **юдеїв** – це вступ нового єврея в союз праотця Авраама в стінах синагоги (брит-мила).

Найважливішим обрядом у **мусульман** вважається **хітан** (обрізання). Цей обряд є внутрішньою ознакою релігійної належності, а його мета – відособлення мусульман від людей інших віросповідань.

У молитовному залі мариупольської синагоги відбулась церемонія бритми для сина Аарона та Хаї Кагановських.

ОМОВІННЯ – обряд ритуального очищення водою різних частин тіла перед священними діями, поширений у прихильників юдаїзму, ісламу та деяких християнських течій.

ОРАЗА – у священний місяць Рамадан мусульмани дотримуються суворого посту – Орази (Урази), що полягає у відмові від води, тютюнопаління та їжі. Піст розпочинається на світанку (після ранкового намазу) і завершується після заходу сонця (після вечірнього намазу). Тривалість посту – 29-30 днів, залежно від місячного календаря.

ОРАНТА (від лат. Orante – та, що молиться) – образ Божої Матері, яка молиться. На іконах вона зображена на повен зріст з піднятими вгору руками й розкритими назовні долонями. Це один з найдавніших жестів, звернений до Бога, який означав благання, прохання.

ОСАННА – молитовний вигук «Допоможи нам!», що часто звучить під час християнських богослужінь.

ОСВЯЧЕННЯ – обряд передання благодаті Святого Духа, унаслідок якого особа чи предмет, над якими здійснено цей обряд, набувають сакральності та призначення для служби Богові.

У м. Мелітополь, на території храму в ім'я св. вмч. Георгія Побідоносця, відбулось освячення місця для спорудження каплиці в ім'я святого рівноапостольного великого князя Володимира.

У смт Асканія-Нова є храм на честь ікони Божої Матері «Спорительниця хлібів». Настоятель храму отець Іоанн чимало розповів про ікони, які його прикрашають, зокрема такі, як «Всевидяче око», «Свята Трійця», ікони Божої Матері «Спорительниця хлібів», «Нев'янучий цвіт», «Всецариця», «Достойно є» («Милуюча»), «Палеокастриці», «Невипивана Чаша», «Путеводительниця», «Мати Молебниця», «Охтирська», «Тихвинська», святих Димитрія Солунського й Олега Брянського з частинками їхніх святих мощей, Царствених Страстотерпців, а також про багато інших.

9 червня з благословення Високопреосвященнішого Іларіона, митрополита Донецького і Маріупольського відбулась знакова подія в житті громади на честь ікони Божої Матері «Всецариця», що в мікрорайоні Донської м. Донецька. Були освячені й встановлені хрести й бані, які увінчали споруджуваний храм.

Ї Як називають церковнослужителя, який допомагає священику під час богослужінь?

Ї Що означає престольне або храмове свято?

Ї У якому році відбулось переселення християн на територію Північного Приазов'я?

Ї Що символізує духовну

зброю слова Божого?

Ї Які конфесії святкують Песах?

ПАЛАМАР (від давньогрец. Παραμοναριος – *приставник, брамник*) – у православ'ї – церковнослужитель, який допомагає священику під час богослужінь. Інша назва – дячок, причетник.

Божественна Літургія в Свято-Михайлівському соборі Маріуполя. Богослужіння очолив Високопреосвященніший Іларіон, митрополит Донецький і Маріупольський.

ПАЛОМНИЦТВО – мандрування вірян (паломників, прочан, пілігримів) до святих місць (наприклад, у християн – до Єрусалима, у мусульман – до Мекки й Медини тощо) в надії отримати божественну святість. Інша назва – проща.

«Азовський паломник» – паломницький відділ Бердянської єпархії. Контактний телефон: (095) 460 78 29.

«Праскінітіс» – паломницький клуб Мелітопольського благочиння. Контактний телефон: (097)76 51 518.

«Нікольський паломник» – паломницький відділ Запорізької єпархії. Контактний телефон: (067) 77 45 745; e-mail: nikolskiy_palomnik@ukr.net

ПЕСАХ (івр. פֶּסַח; ідиш. Пайсох, Пейсах) – центральне юдейське свято на згадку про Вихід з Єгипту (див. Книга Вихід). Відзначається 14-15 нісана. Святкується також караїмами, самаритянами й частково месіанськими юдеями.

Представниці Мелітопольського міського єврейського центру під час святкування Інтеркультурної Пасхи.

ШСТ – у християн – релігійна заборона на скоромну їжу (м'ясну, рибну, молочну, яйця тощо), весілля й розваги, що встановлюється християнською церквою на певний час. *Піст і молитва – це два крила, що підносять християнина до Царства Небесного.*

ПОЛІКОНФЕСІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО (від. грецьк. *poli* – багато і лат. *confessio* – визнання, сповідання) – наявність багатьох релігійних течій на території однієї країни. Утворюється внаслідок паралельної діяльності як найбільш поширених релігій, так і їх відгалужень, напрямів, сект.

ПОСОХ – частина богослужбового одягу архієрея (з XVI ст. – архімандрита, а з XVIII ст. – священника (як нагорода). Символізує духовну зброю слова Божого.

Митрополит Запорізький і Мелітопольський Лука.

ПРАВОСЛАВ'Я – один з трьох основних напрямів у християнстві, що сформувався у східній частині Римської імперії (у Візантії) і став офіційно самостійним після Великого церковного розколу 1054 р.

У 1778 році митрополит Готфрейський і Кефайський Ігнатій, щоб утримати свою паству від переходу в мусульманство, очолив ходу християн з Криму до Північного Приазов'я. Вихід 18407 греків, 12598 вірмен, 219 грузинів і 162 волохів було завершено 16 вересня 1778 року,

але ще минуло майже два важкі роки в Придніпровських степах, перш ніж християни знайшли місце для постійного проживання.

<http://argumentua.com/stati/odna-iz-pervykh-deportatsii-rossiiskoi-imperii-kak-krymskimi-grekami-zaselili-dikoe-pole>

ПРЕСТОЛ – чотирикутний стіл у вівтарі храму, призначений для розміщення під час літургії релігійних реліквій – антимінса, хреста, Євангелія та інших предметів культу.

Престол у Свято-Володимирському храмі м. Маріуполя.

ПРЕСТОЛЬНЕ АБО ХРАМОВЕ СВЯТО (храм) – день пам'яті святого, на честь імені якого побудовано або освячено храм.

Преосвященніший єпископ Бердянський і Приморський Єфрем очолив урочистості з нагоди престольного свята в храмі в ім'я святителя і сповідника Луки, архієпископа Кримського. Храм розташований на території

Бердянської міської лікарні.

ПРОСКУРА (грецьк. – *пожертва*) – богослужбовий літургійний невеликий хліб круглої форми з квасного пшеничного тіста, що використовується для Таїнства Причастя в православній церкві.

При монастирі при. Сави Освяченого в місті Мелітополі працює проскурня.

ПСАЛТИР – одна з книг Старого Заповіту, що містить 150 молитов, поділені на кафізми й слави. Традиція приписує авторство Псалтиря царю Давиду. Біблійна критика твердить, що йому належать лише 9 псалмів, а лінгвістичний аналіз свідчить, що автор молитов – не одна особа, а кілька осіб. Книга Псалмів однією з перших була перекладена старослов'янською мовою ще за часів Кирила і Мефодія.

ПУРИМ, ПУРИМ, ПУР (від давньоперськ. пур – *жероб*) – єврейське свято, встановлене на згадку про порятунок перських євреїв від винищення їх Аманом, улюбленцем перського царя Ахашвероша (Ксеркса) в V ст. до н. е.

Яскраво і дуже весело, як і наказує заповідь, відзначили Пурим 5776 в Маріуполі. За традицією свято розпочалось з читання сувою Естер, яке провів головний рабин Маріуполя Менахем Мендел Коен, а всі присутні стежили за текстом на місцях, промовляючи благословення й зчиняючи неймовірний галас, коли звучало ім'я головного лиходія.

Після читання сувою почався бенкет, який так само наказаний заповіддю. На ньому були дуже смачні страви і, звичайно ж,

лунало «Лехаїм!».

П'ЯТИКНИЖЖЯ МОЙСЕЄВЕ (ТОРА) (івр. תּוֹרָה – *вчення, закон*) – назва перших п'яти книг Старого Завіту: Буття, Вихід, Левит, Числа, Второзаконня, де йдеться про створення світу, людини, викладається історія єврейського народу й встановлення ним священного союзу з Богом.

П'ЯТЬ СТОВП ІСЛАМУ – основні приписи шариату, що утворюють основу ісламу і є обов'язковими для всіх вірних мусульман:

шахад

саят

закят

саум

хадж

1. «Немає Бога, крім Аллаха»;
2. «і Мухаммед – пророк Його».
3. Намаз – щоденна п'ятиразова молитва.
4. Обов'язковий піст у місяць Рамадан і виплата очисного пожертвування (згодом це перетворилось на державний податок).
5. Хадж – обов'язкове паломництво в певний місяць до Мекки.

Ї Яку назву має дев'ятий місяць мусульманського календарного року, коли вірні, згідно з Кораном і шари'атом, дотримуються посту?

Ї Що означає Рош ха-Шана?

Ї Де зберігають богослужбове вбрання священників і церковні предмети?

Ї Хто є духовним наставником єврейської громади?

РАБИН – духовний наставник єврейської громади.

Головний рабин Маріуполя Менахем Мендел Коен уже понад десять років є визнаним лідером Маріупольської єврейської громади, і багато в чому саме завдяки його роботі єврейська громада Маріуполя з кожним роком стає все потужнішою, більш активною і згуртованою.

РАМАДАН (араб. رمضان), **РАМАЗАН** (тур. Ramazan) – дев'ятий місяць мусульманського календарного року, коли вірні, згідно з Кораном і шари'атом, дотримуються посту – урази (ораз). Вважається, що цього місяця Мухаммеду було передано одкровення Аллаха.

Традиційну урочисту вечерю влаштувала молодь мусульманської громади Мелітополя. Почесними гостями іфтару стали представники мусульманських громад смт Новоолексіївка, Партизани і с. Щасливе Херсонської області. Разом з гостями на вечірнє розговіння зібралось близько двохсот мусульман міста і району.

РЕЛІГІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ – об'єднання послідовників певного віросповідання, цілісність і єдність якого забезпечується змістом віровчення, культом і системою організаційних принципів. Релігійній організації властиві всі ознаки соціальної групи.

*Собор **РІЗДВА ХРИСТОВОГО** розташовується в м. Бердянськ*

Запорізької області. Є одним з найстаріших храмів у місті. Він має цікаву і складну історію. На нинішній території храму ще в 1895 році старообрядці звали маленьку церкву. Вже в 1912-13 рр. був побудований новий собор. Саме про нього і йдеться в путівнику по Бердянську, що датується 1915 роком. У 1935 році

в соборі облаштували склад, згодом у його будівлі розмістився спортивний клуб. Тільки в 1946 році приміщення передали парафіянам православної громади. Це був єдиний храм, що вцілів уроки боротьби з церквами й вірянами. У 1986 році в храмі Різдва Христового була проведена реконструкція.

*Храм **РІЗДВА БОГОРОДИЦІ** в Генічеську розташований на єдиному узвишші серед безкрайніх таврійських степів. Святиня була зведена в 1907 році в стилі візантійського зодчества. Храм має характерну для християнських будівель хрестоподібну форму. Над похилим дахом височіє напівкругла баня. Удавану частину вінчає двоярусна дзвіниця з золотим шатром. Стіни церкви Різдва Богородиці сяють блакитним і білим кольорами, які дивовижно доповнюють блакить Азовського моря.*

РИЗНИЦЯ – південна частина вівтаря в християнському храмі або монастирі, призначена для зберігання церковного посуду, богослужбових книг і одягу священників.

РОЗП'ЯТТЯ (від лат. crucifixio – «закріплення на хресті») – предмет релігійного поклоніння в християнстві. За Євангелієм, стра

і смерть Ісуса Христа сталися на хресті, через це розп'яття є головним релігійним символом.

Римо-католицький храм Бердянська.

РОШ ХА-ШАНА (івр. ראש השנה – букв. *голова року*) – дводенне свято на початку місяця Тішрей (вересень-жовтень), єврейський новий рік, число якого визначає початок відліку днів наступного року. Рош ха-Шана має важливе значення для юдеїв, які вважають його днем створення світу. Це дата, коли кожен, хто вірує,

повинен переосмислити свої вчинки за минулий рік і готуватись до нових починань. У дні святкування Рош Ха-Шана Господь вирішує, яка доля чекає на людину в наступному році.

Дитяче свято Рош ха-Шана в Мелітопольському єврейському громадському центрі.

Сім'я збирається разом за столом, на якому стоять традиційні святкові страви. Усі хочуть, щоб наступний рік був «солодким», тому на святі серед частувань обов'язково є мед, який їдять з яблуками.

В юдеїв є традиція: на Рош Ха-Шана трубити в шофар (баранячий ріг) під час святкової служби в синагозі. Так людей закликають до покаяння.

РЯСА (від грец. ράσων – «витертий, позбавлений ворсу, поношений одяг») – верхній (позабогослужбовий) одяг православного духовенства і монахів – довгий, до п'ят, просторий, з широкими рукавами, темного кольору. Саме такий, майже жебрацький, одяг носили в Стародавній Церкві ченці. З чернечого середовища ряса й увійшла в побут усього духовенства.

Û Як називається стислий виклад головних положень (догматів) певної релігії?

Û Що означає поняття «салят»?

Û Хто має право самостійно здійснювати богослужіння й Таїнства?

Û Скільки сур у Корані?

Û Кого вважають взірцями вірності Богові й непохитності в релігійних переконаннях, а також небесними захисниками вірян?

САДАКА (араб. صدقة) – в ісламі – практика очищення перед Аллахом за допомогою роздавання добровільної милостині.

САЛЯТ (араб. صلاة – *молитва*) – те саме, що й намаз – п'ятиразова щоденна обов'язкова молитва мусульман.

Вранішній салят у Маріупольській мечеті Султана Сулеймана і Роксолани.

САХАБА (множ.) – сподвижники пророка Мухаммеда, які бачили його й увірували в нього, тобто перші мусульмани. Інша назва – сагиб, що в перекладі з арабської означає «супутній».

СВІЧКИ ЦЕРКОВНІ – палички з воску або парафіну з гнітом усередені, які використовують для освітлення; знак добровільної жертви Богу і Його храму й символ причетності людини до Божественного світла. Вогонь церковної свічки символізує вічність, молитовне звернення до Бога, до Божої Матері, до святих. Церковні свічки запалюють зазвичай під час богослужінь у храмах або в процесі виконання церковних обрядів поза церквою (наприклад, освячення житла мирянина тощо).

Пасхальна служба в Свято-Покровському храмі с. Бойове.

СВОБОДА ВІРОСПОВІДАННЯ – свобода вибору людиною релігійного світогляду, тобто її здатність до релігійного самовизначення й самореалізації у вибраній релігійній сфері.

«Кожен має право на свободу світогляду й віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури й ритуальні обряди, вести релігійну діяльність». (Витяг зі статті 35 Конституції України).

СВОБОДА В РЕЛІГІЇ – це ступінь свободи, яку допускає певна конфесія для своїх віруючих у віросповідній практиці, тлумаченні певних положень віровчення.

СВЯТЕ ПИСЬМО – кодифіковане віровчення православної релігії, яким є Біблія, що складається з двох частин – Старого Завіту і Нового Завіту.

СВЯТІ – історичні чи міфічні особи в різних релігіях, які є взірцями вірності Богові й непохитності в релігійних переконаннях, а також небесними захисниками вірян.

СВЯТКИ – у Православній Церкві період, що триває 12 днів (з 7 до 19 січня) – від Різдва Христового до Богоявлення Господнього (Водохрещення). Святкування супроводжується урочистими богослужіннями в храмах, співом колядок і щедрівок, ходінням ряжених з вертепами.

СВЯЩЕНИК – сан служителя в християнстві, який має право самостійно здійснювати богослужіння й Таїнства (окрім рукопокладення). Офіційна церковна назва – ієрей, протоієрей.

*Настоятель храму Казанської ікони Божої Матері с. Підгірне Василівського округу Бердянської єпархії протоієрей **Анатолій Зигарь**. За час свого служіння нагороджений 9 церковними орденами, має також бойові, державні й світські нагороди. Цікава та добра людина.*

Через багато років отець Анатолій отримав орден Червоної Зірки та медаль «За відвагу». До цих нагород його представили, коли він ще був старшиною і брав участь у бойових діях. Подобиці тих подій згадує неохоче: воно й зрозуміло – війна є війна, до того ж ще й отримана контузія, але говорить, що під час того бою йому та його товаришам допомогла щира молитва про спасіння. Ось тоді отець Анатолій і вирішив присвятити своє життя служінню Богові.

Подібне часто трапляється в нашому житті: чоловік живе, працює поруч з нами й раптом виявляється героєм!

СИМВОЛ ВІРИ – стислий виклад головних положень (догматів) певної релігії, безумовне виконання яких є обов'язком вірянина.

СЛУЖБА БОЖА – основний елемент православного релігійного культу, що містить сукупність специфічних культових дій, обрядів і церемоній, які безпосередньо спрямовані на встановлення зв'язку з Богом. Включає читання Святого Письма, проповідь, молитви, співи, поклони, цілування ікон, хрестів, запалювання свічок тощо. Служба Божа суворо регламентована релігійним каноном і поділяється на добову, тижневу й річну.

СОБОР – кафедральний чи головний храм міста, у якому богослужіння здійснюють особи вищої духовної ієрархії.

Бердянський кафедральний собор Різдва Христового.

Храм має свою унікальну історію: він єдиний уцілів уроки тотального знищення церков Бердянська й спочатку належав старообрядницькій громаді міста.

Головна святиня – чудотворна ікона Божої Матері «Троєручиця-Бердянська», яка була привезена до міста з Афону в 1892 році й прославилась багатьма чудесами й зціленнями.

*Собор на лівому березі на честь
Архістратиґа Божого Михаїла
(Михайлівське благочиння)
м. Маріуполь.*

СУННА – друге (після Корану) джерело ісламського віровчення, у якому містяться розповіді про вчинки й висловлювання пророка Мухаммеда.

Священний Переказ ісламу, який складається з висловлювань Мухаммеда та оповідей про його діяння. Суна пояснює й доповнює Коран. Створена в другій половині VII – на початку VIII ст.; шість її збірок складено в IX ст.

СУРА – розділ Корану. Загалом у Корані 114 сур, кожна з них складається з аятів (віршів), кількість яких – від 2 до 286.

СУХУР (араб. **سحور** – сніданок) – досвітній прийом їжі під час посту.

- Ї Які сім основних Таїнств виділяють у Православ'ї?
- Ї Що таке тагарат?
- Ї Скільки одночасно існує іпостасей Бога, згідно з християнським догматом?
- Ї Як відповідати на почуте благословення?
- Ї Яку іншу назву має Масляна?
- Ї Що таке тябло?

ТАЇНСТВА У Православ'ї виділяють сім основних Таїнств. Проте їх кількість не обмежується так суворо, як у католицизмі та протестантських групах – часто до Таїнств належать і деякі інші. Основні Таїнства:

Гука і його матінки Ксенії.

Хрещення. У кафедральному соборі Різдва Христового в м. Бердянськ Преосвященніший єпископ Бердянський і Приморський Єфрем звершив Таїнство Хрещення над немовлям Арсенієм Гуком – маленьким сином клірика кафедрального храму диякона Віталія

Святе Причастя (Євхаристія) – *прямий шлях єднання з Богом.*

Сповідь. Монастир Сави Освяченого (м. Мелітополь).

Миропомазання. Під час свята Вознесіння Господня в соборі Архістратиґа Божого Михаїла, розташованого в м. Маріуполь (Михайлівське благочиння).

Єлеосвячення (Соборування) – за стародавнім звичаєм його звершує собор семи священиків, яких апостол Яків заповів збирати для здійснення цього таїнства. Але в разі необхідності таїнство може бути звершено й одним священиком.

Шлюб (Таїнство Вінчання) – це не просто прекрасний і урочистий обряд, а велике церковне Таїнство, через яке подружжя отримує благодать Божу.

Рукопокладення (Священство).

ТАГАРАТ, ТАХАРАТ (араб. طهارة – очищення, омивання) – обов’язкова умова для створення молитви, що передбачає ряд обрядових дій, які виводять людину зі стану ритуальної нечистоти. Розрізняють тагарат внутрішній і тагарат зовнішній, який передбачає, зокрема, мале омивання (адбест) і ритуальне купання (гусль).

ТАЛМУД (івр. תלמוד – навчання, наука) – багатотомний збірник єврейських догматичних, правових, релігійно-філософських, етичних і побутових уявлень, які сформувались протягом багатьох віків – з IV ст. до н. е. до V ст. н. е. В усній традиції виник у II–I ст. до н. е. Структурними складниками Талмуда є Мішна та Гемара. Мішна – об’ємний коментар Старого Завіту, поділяється на 63 трактати, 6 розділів. Гемара – збірник тлумачень до трактатів Мішни.

У синагозі Маріуполя головний рабин міста Менахем Мендель Коен провів урок Тори на тему: «Які, Якове, гарні намети твої, місця перебування твого, Ізраїлю!»

<https://ru-ru.facebook.com/JewishMariupol/>

ТИЖДЕНЬ СИРОПУСНИЙ – останній тиждень перед Великим Постом, у який ще дозволено споживати молочні страви. Інші назви – Сирний тиждень, Сироїдний тиждень, Масний тиждень, Масниця, Масляна.

ТОРА – давньоєврейське найменування П'ятикнижжя.

У культових обрядах використовують лише рукописний текст Тори, виконаний на сувої пергаменту, який виготовляють зі шкіри 44 теличок.

9 лютого 2016 року в Мелітопольську міську єврейську громаду був урочисто внесений перший у місті сувій Тори, переданий в Україну єврейською жіночою організацією «Проект Кешер». Ця Тора – дар синагоги Бет Ісраель, Уейверлі, Нью-Йорк у рамках проекту «Повернення Тори додому». Сувій Тори не був спеціально написаний для дарування, а був реставрований той сувій, який багато років тому вивезли з України й через роки він повернувся додому, що має для Мелітопольської єврейської громади ще більшу цінність.

ТРЕБНИК – церковно-богослужбова книга, яка містить тексти таїнств, освячень, благословінь і вказівки щодо їх проведення; заст. Євхологій.

ТРІЦЦЯ – християнський догмат, згідно з яким єдиний Бог одночасно існує в трьох іпостасях (особах) – Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий.

Єпископ Бердянський і Приморський Єфрем звершив Божественну Літургію в Свято-Троїцькому храмі с. Радоловка Приморського церковного округу.

ТРЮДЬ – церковно-богослужбова книга, що містить тексти змінних частин богослужінь рухомих церковних свят; заст. – Трипіснець.

ТФІЛА – молитва – звернення до Бога, розмова з ним.

ТФІЛІН – дві чорні шкіряні коробочки, у яких вміщено пергамент з чотирма текстами з Тори, у яких викладено заповідь накладання тфілін і основи юдейської віри. Коробочки та пергамент зроблені зі шкіри кошерних тварин. Тексти пише сойфер (переписувач священних текстів) спеціальним шрифтом, використовуючи при цьому чорнило особливого

приготування. Тфілін накладають на голову й на руку під час вранішньої молитви «Шахаріт», крім Шабату та свят.

Виконання заповіді Тфілін Мішею з Бердянська уможливив проект «мицва-мобіль» (синагога на колесах).

ТЯБЛО – ярус (ряд) ікон на іконостасі; частина іконостаса над Царськими воротами, де розміщено ікону з зображенням Таємної Вечері.

Вівтар храму прп. Серафима Саровського (м. Мелітополь).

Û Яку назву мають мусульманські релігійні спільноти?

Û Що означає Українське православ'я?

Û У чому полягає особливість Усної Гори?

Û Яка релігія сповідує «П'ятикнижжя Мойсея», визнає Ісуса Христа, але нарівні вважає пророком і Магомета?

Û Кого в ісламі називають улемами (алімами)?

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я – християнське віровчення, культ і організація церковного життя, що ввібрали в себе особливості православного християнства, національну ментальність і традиції українського етносу. Є символом української духовності.

Храмове свято в с. Тихонівка.

«Нам було дуже важливо підготувати й провести, крім церковної служби, також і обрядову частину. Зараз діти покажуть, як це свято відзначали наші предки, які вони співали пісні та які виконували обряди в цей день сто й більше років тому!».

УЛЕМИ, або АЛІМИ (араб. عالم – «знавець», «учений») – збірна назва знавців богослов'я, історико-релігійного передання та етично-правових норм ісламу, як теоретиків, так і практичних діячів у сфері традиційних форм освіти, судочинства на основі шаріату й виконання

обрядів. Звання «улем» («алім») зазвичай надається особам, що закінчили мусульманські вищі навчальні заклади.

УММА (араб. أُمَّة) – сукупність усіх мусульман як релігійної спільноти (громади). Це слово згадується в Корані понад шістдесят разів.

Мусульманська громада м. Маріуполь.

УНІКАЛЬНА РЕЛІГІЯ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Караїмське віросповідання, або караїзм – монотеїстична релігія зі своїми догматами, традиціями, духовною ієрархією. У різні часи й у різних країнах караїзм сповідували іранці, араби, євреї, греки, ефіопи, представники інших національностей у межах нинішнього Ірану, Іраку, Сирії, Ізраїля, Єгипту, Марокко, Туреччини. На території України й усієї Східної Європи караїм сповідували лише етнічні караїми-тюрки (караї).

Мелітопольську караїмську спільноту створено 7 грудня 1991 р. У ній 56 осіб, в основному представники карайських родів Арабаджі, Аттар, Іртлач, Катик, Мангубі, Ойнак, Савускан, Сарібан, Стамболі, Топал, Трокай, Феруз, Ялчак та ін. Предки багатьох з них оселились

у Мелітополі ще в середині XIX ст. У 1865 р. у місті було 194 караїми, у 1897 р. – 969, у 1923 р. їхня кількість скоротилась до 336 осіб.

- Караїмська релігія є незалежною, самостійною релігією, а не сектою юдейської релігії.
- Самостійність караїмської релігії визнавалась протягом багатьох століть.
- Караїмська релігія впродовж тисячоліть зберегла вчення Мойсея, не вбираючи в себе більш пізні нашарування.
- Анан бен Давид не засновник, а лише реформатор давньої караїмської релігії.
- Кримські караїми – народ, що сформувався на території Криму з племен і народів, які в різні часи проживали на півострові понад 2,5 тисячоліть, зокрема й прозелітів.

Протоієрей С. Стариков зауважував, що караїми сповідували «П'ятикнижжя Мойсея», визнавали Ісуса Христа, але нарівні з ним уважали пророком і Магомета; що біля кенаси будувався, як у мечеті, «фонтан» і було спеціальне приміщення для омовіння за типом магометанського; що перед входом до кенаси знімали взуття, як у мусульман.

«Головною засадою караїмської віри, – писав Ю. Кокізов, – є текст: «Люби Господа Бога і ближнього, як самого себе» (Левіт. 19:18).

УСНА ТОРА, або МІШНА – основне ядро Талмуда, що містить у собі розгорнуте тлумачення Письмової Тори; передавалась усно від покоління до покоління.

УСПІННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ – дванадцяте Богороичне нерухоме церковне свято, яке звеличує подію перенесення на небо душі Пресвятої Богородиці, матері Спасителя Ісуса Христа. Відзначається щорічно 28 серпня у православних, давньосхідних і східно-католицьких церквах. Римо-католицькою церквою цей день святкується 15 серпня за новим стилем.

*Храм Успіння Пресвятої Богородиці
в с. Інзівка.*

УРАЗА-БАЙРАМ, або ІД УЛЬ-ФІТР – свято розговіння, що відзначають на честь завершення посту (орази (урази) у місяць Рамадан.

УЦЕРКОВЛЕННЯ – обряд, який здійснюють над новоохрещеним у сороковий день по народженні, залучаючи його до Церкви. Інша назва – уводина.

У Христоріздвяному кафедральному соборі Бердянська Преосвященніший єпископ Єфрем звершив уводина над немовлям Данилом.

Ї Яку назву має головний убір деяких мусульман Туреччини та Північної Африки?

Ї Що означає додаток Філіокве?

Ї Як називається перша сура Корану?

Ї Яку назву має ароматичний дим від спалюваного в кадильніці ладану?

Ї Що Ви знаєте про Феодосія Мелітопольського?

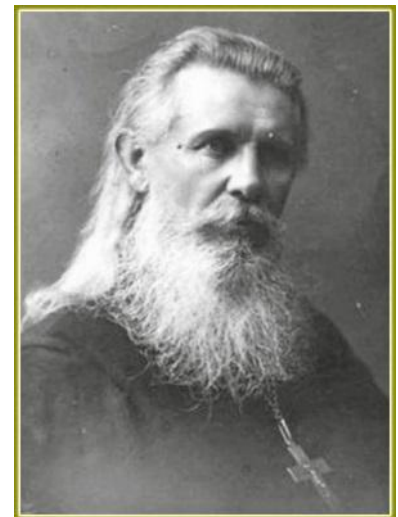

ФАТІХА, АЛЬ-ФАТІХА (араб. سورة الفاتحة – «та, що відкриває») – перша сура Священного Корану, що містить короткий виклад основних догматів ісламу; обов'язково читається під час кожного намазу.

ФЕОДОСІЙ МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ

Протоієрей

Феодосій Станкевич

випримає усі випробування, що випали на його долю. А доля його – дивовижна. З хрестом у руках і Божим словом він благословляв моряків на ратний подвиг у боях з великими силами ворога в російсько-японській війні 1904-1905 років. Був нагороджений орденом «За мужність і відвагу».

З хрестом у руках і Божою молитвою на вустах перебував серед російських рятувальників, які прийшли на допомогу потерпілим від страшного землетрусу жителям далекої Сицилії в 1908 році.

У роки безбожної радянської влади отець Феодосій не зрікся істинної віри, навіть коли опинився у в'язниці. Йому також довелося пережити жахи фашистської окупації. У той час Церква була єдиною

втіхою для скорботного й стражденого народу. З приходом радянської влади проти отця Феодосія порушили кримінальні справи. Двічі він був засуджений і відбував тюрмне ув'язнення. У 1950 р. отець Феодосій помер і був похований на Красногорівському кладовищі. У 2012 році за рішенням Священного Синоду УПЦ сповідник Феодосій Мелітопольський був канонізований. Моці його зберігаються в соборі святого благовірного великого князя Олександра Невського в Мелітополі.

ФЕСТИВАЛЬ ДУХОВНИХ ПІСНЕСПІВІВ

З благословення Високопреосвященнішого Луки, архієпископа Запорізького і Мелітопольського, у місті Мелітополі проходять фестивалі духовних піснеспівів, учасниками яких є професійні й аматорські, церковні й світські, дорослі та дитячі колективи.

Різдвяний фестиваль-конкурс «Віфлеємська зірка».

ФЕСКА – червона (іноді – бордова, коричнева, чорна тощо) чоловіча вовняна шапочка з шовковою китицею, перевитою золотом або сріблом, яку носять деякі мусульмани Туреччини та Північної Африки. Назва феска походить від міста Фес – одного з великих міст Марокко, який спочатку мав монополію на виготовлення цього головного убору.

2 вересня, у смт Новоолексіївка Генічеського району відбулась знаменна подія не тільки для місцевих жителів, а й усієї Херсонщини. Уперше в Україні в дитячому садку з українською назвою «Джерельце» відкрилась кримськотатарська група.

З 18 вихованців, які відвідують цю спеціалізовану групу, четверо – українці, батьки яких виявили бажання, щоб їхні діти вивчали кримськотатарську мову й культуру кримських татар.

ФІЛЮКВЕ (від лат. *filioque* – «і від сина») – католицький додаток до християнського «Символу віри» про сходження Святого Духа не тільки від Бога-Отця, а «й від Бога-Сина». Православна Церква вважає, що Святий Дух сходить тільки від Бога-Отця.

ФІМІАМ

(від давньогрец. *φύμιον* – *палити, кадити*) – 1) те саме, що й ладан; запашна речовина для обкурювання храму, предметів у ньому тощо; 2) ароматичний дим від спалюваного в кадильниці ладану під час богослужіння.

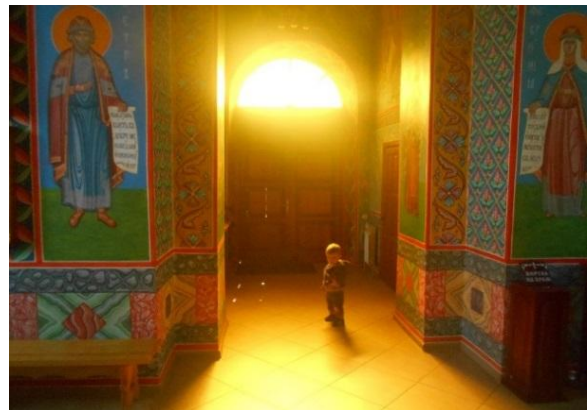

Фото однієї з експедицій до собору святого благовірного великого князя Олександра Невського та храму святого Іоанна Кронштадтського в Мелітополі.

Ї Які назви мають церковні знамена з зображенням священної особи чи події?

Ї Що означає поняття «хачкар»?

Ї Скільки разів мусульманин повинен здійснити паломництво до Мекки?

Ї Як називається початкова релігійна школа в єврейській громаді?

Ї Для чого служить хупа?

ХАДЖ (араб. haġġi – *паломництво, проща*) – релігійна подорож мусульман до Забороненої Мечеті в Мекку та її околиці з наміром виконати ритуали паломництва. Ця подорож передбачає виконання деяких справ, які робив Пророк (мир йому і благословення Аллаха). До них належать: стан ритуальної заборони (іхрам), семикратне обходження Кааби, семикратне проходження відстані між пагорбами ас-Сафаа і аль-Марва, перебування в долині Арафа й кидання камінців у криниці в Міна. Обряди хаджу, зазвичай, виконуються між восьмим і тринадцятим днями місяця Зуль-Хіджа, дванадцятого місяця ісламського місячного календаря. Хадж є п'ятим стовпом ісламу і його повинен здійснити кожен спроможний на це мусульманин хоча б один раз у житті.

ХАКБАА – підняття розкритого сувою Тори так, щоб було видно всім присутнім у синагозі.

ХАНУКА (івр. חנוכה – *освячення, новосілля*) – єврейське свято свічок, які запалюють на честь дива, що сталося при освяченні Храму після перемоги війська Іегуди Маккавея над військами царя Антіоха в 164 р. до н. е. Це свято перемоги у війні між святістю й нечистотою. Триває вісім днів.

Головний рабин Маріуполя Менахем Мендел Коен запалив третю ханукальну свічку на ханукії – спеціальному світильнику, де кожен день свята запалюється нова свічка.

ХАЧКАР (з вірм. дослівно «хрест-камінь») – різновид вірменських пам'ятників, кам'яна стела з різьбленим зображенням хреста, зазвичай встановлюється при дорогах, монастирях, усередині й на фасадах храмів.

Хачкари встановлювали з будь-якого приводу: на честь перемоги над ворогами, з нагоди закінчення будівництва храму; вони слугували межовими знаками й дуже часто – могильними пам'ятниками.

На території кафе «Діліжан» підприємець і меценат Артем Папян встановив хачкар (хрест, який внесено до нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО у Вірменії).

ХЕДЕР, ХЕЙДЕР (івр. חדר – кімната) – початкова релігійна школа для хлопчиків у єврейській громаді.

Хедер (школа) на території Єврейського дворику в Мелітополі, про що свідчить літера «хет» (іврит) на фронтоні.

ХИРОТОНІЯ (грец. χειρο-τονία – «голосування підняттям рук») – християнський обряд, під час якого відбувається Таїнство рукопокладення; посвячення духовної особи в певний сан (єпископа, ієрея, диякона тощо). Інші назви – Таїнство Священства, висвячення, руковозложення, поставлення.

ХОР – група осіб, яка виконує піснеспіви під час богослужіння.

Хор Свято-Георгіївського храму Мелітополя повернувся з Дніпра з дипломом і грамотою лауреатів XIV Всеукраїнського фестивалю духовних піснеспівів «Наддніпрянські пасхальні пісне співи».

ХОРИ – відкрита галерея, встановлена зазвичай над церковними воротами або вздовж стін середньої частини храму й призначена для хору.

ХОРУГВА – церковне знамено з зображенням священної особи чи події, яке виносять під час урочистих процесій і хресних походів. Інша назва – корогва.

Хресна хода в Мелітополі.

ХРАМ СВЯТОГО АРХАНГЕЛА МИХАЇЛА – найстаріший храм Мелітопольщини, побудований наприкінці XIX століття. Освячення храму відбулось 30 травня 1905 року. Але до його спорудження на тому місці вже стояли дерев'яні церкви, знищені пожежами. За деякими даними, фундаменту, на якому споруджений храм, понад 1000 років.

До революції окрасою храму був п'ятиярусний дере'яний іконостас. Під час Великої вітчизняної війни церква тимчасово слугувала лікарнею. Залишаючи Тихонівку, німці хотіли підірвати її разом з жителями села, але не встигли.

У 2011 році храм Архангела Михаїла був оголошений одним з «Семи чудес світу Мелітопольського краю».

ХРЕСТ ЗАПРЕСТОЛЬНИЙ – хрест, який розташовують у вітварі за престолом.

ХРЕСТИЛЬНЯ – 1) церковна посудина, яку використовують для здійснення Таїнства Хрещення; купіль; 2) приміщення для здійснення Таїнства Хрещення; баптистерій.

У хрестильні Христорождественського кафедрального собору м. Бердянська Преосвященніший єпископ Єфрем звершив Таїнство Хрещення над немовлям.

Приміщення для здійснення Таїнства Хрещення у Свято-Троїцькому храмі м. Маріуполя. <http://lampada.in.ua/2016/06/prihod-svyato-troickogo-hrama-otmechaet-desyatiletie/>

ХУПА (івр. חופה – букв. балдахін, намет) – ритуальний балдахін, під яким юдеї здійснюють певні обряди (наприклад, церемонія укладання шлюбу).

Внесення сувою Тори в Мелітополь під хупою.

Ї Яку загальну назву мають предмети та посуд, необхідні для проведення богослужінь?

Ї Що означає Царство Боже?

Ї Чому Царські ворота (Царські врата) мають таку назву?

Ї Що означає поняття «цдака» в юдаїзмі?

Ї Скільки разів згадується Царство Боже в Новому Завіті?

ЦАРСТВО БОЖЕ

(грец. Βασιλεία τοῦ Θεοῦ – *Basileia tou Theou*) – є основною концепцією в християнстві, оскільки воно – центральна тема проповідей Ісуса Христа в Євангелії.

Цей вираз уживається в Новому Заповіті понад 100 разів і майже цілком визначається приповідями. Згідно з богословським, зокрема схоластичним, тлумаченням концепції, Царство Боже є всередині (чи посеред) людей, воно досягається через розуміння й увійти в нього можна через сприйняття на зразок дитини, через духовне переродження й виконання волі Божої. Це царство населяють праведники, і воно не є єдиним лише царством.

З виступу Високопреосвященнішого Луки, митрополита Запорізького і Мелітопольського: «Наша Церква завжди буде мати дар Святого Духа, зокрема й дари зцілення, щоб там, де закінчуються людські можливості, приходив на допомогу Бог. Нам часто доводиться чути вислів, що немає межі досконалості. Це справді так, бо

досконалість – це і є Царство Небесне, адже Бог не має меж. Але як поєднати розуміння чуда, розуміння досконалості й розуміння Царства Небесного? А воно можливе, проте лише в тому разі, якщо ми віритимемо в милосердя Боже, у Його допомогу й заступництво,

відкриємо своє серце Йому назустріч. І тоді станеться головне чудо – Дух Божий опанує нашим серцем і в ньому відбудеться перетворення».

ЦАРСЬКІ ВОРОТА, ЦАРСЬКІ ВРАТА – центральні двері іконостаса православного храму. Свою назву вони отримали від того, що під час відправи Божественної Літургії через них людям виносять з Престолу Святі Дари, тобто через них виходить Сам Господь наш Ісус Христос, Цар Слави (Пс. 23:7,10). І саме тому, через них не може проходити жодна непосвячена на служіння Богу людина, лише єпископ, диякон та священник. Інші назви – Святі врата, Райські врата.

ЦДАКА (від івр. צדקה (цдек) – *справедливість, чесність*) – у юдаїзмі – допомога нужденним (фінансова й не тільки). Цдаку вважають релігійним обов'язком, що передбачає здійснення благодійництва й благодійні акти; вона є важливою частиною духовного життя. Даючи цдаку, людина стає

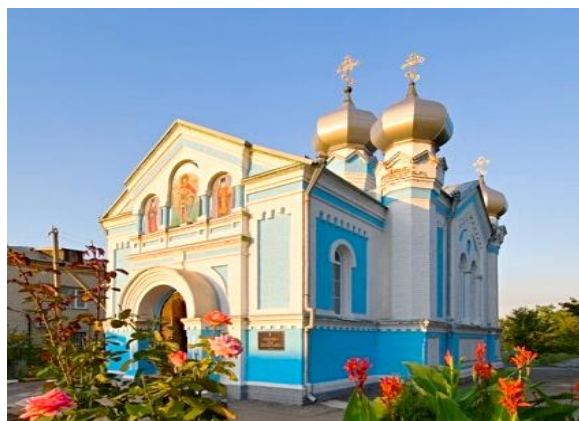
посередником між Богом і тим, хто потребує допомоги.

Обов'язковим атрибутом свят у Мелітопольській єврейській громаді є бокс для благодійності – Цдака.

ЦЕРКВА – тип релігійних організацій, а також християнська культова споруда, що має вівтар і приміщення для богослужіння.

Храм святого благовірного князя Олександра Невського в смт Розівка Запорізької області побудований у 1896 році. За часів радянської влади він був закритий і переобладнаний під Будинок піонерів. Богослужіння в храмі відновились лише в 1989 році.

ЦЕРКВИ-БЛИЗНЮКИ

У лютому 1906 р. Таврійська духовна Консисторія подала на розгляд Будівельного відділення Таврійського губерньського правління

затверджений проект храму в с. Дівнинське Бердянського повіту, за яким передбачалось спорудити й храм у с. Строганівка Бердянського повіту. У Пояснювальній записці до проекту церкви зазначено, що вона розрахована на 400 осіб.

ЦЕРКОВНЕ НАЧИННЯ – предмети та посуд, необхідні для проведення богослужінь: євхаристійний посуд, предмети архієрейського богослужіння, знаряддя для здійснення треб, богослужбові книги, дзвони, світильники, хрести, ікони, хоругви тощо. Інші назви – речі церковні, церковний посуд, священний посуд, святі речі.

Ї Як називається церковно-богослужбова книга, що містить псалми, молитви, пісні та інші тексти добового кола богослужіння?

Ї Що таке чолнт (чулнт)?

Ї Скільки намистинок має бути в класичних мусульманських чотках?

Ї Що означає чорне духовенство?

Ї Яке чудо сталося у 2014 р. біля чудотворної ікони Божої Матері «Троєручиця-Бердянська»?

ЧАСОСЛОВ – церковно-богослужбова книга, що містить псалми, молитви, пісні та інші тексти добового кола богослужіння.

ЧАША ВОДОСВЯТНА – богослужбова посудина, у якій освячують воду.

Після чину освячення води в Бердянську отець Сергій окропив вірян святою водою і розповів про значення свята Хрещення Господня для православних християн.

ЧАША ЄВХАРИСТІЙНА – євхаристійна посудина у вигляді чаші з підставкою, призначена

для євхаристійного вина, що з неї причащаються духівництво й миряни. Інша назва – потир.

Таїнство Причастя в храмі св. мч. Татіани (м. Мелітополь).

ЧЕРНЕЦЬ – член релігійної громади, який прийняв постриг і дав обітницю вести аскетичне життя відповідно до монастирського статуту; монах.

Чернечий шлях ієромонаха Романа, відомого автора духовних віршів – складний і тернистий. У 1983 році він прийняв чернечий постриг у Псково-Печерському монастирі, а за десять років пішов у скит Ветрово, втративши голос і слух на довгі вісім років. Чернець стійко та мужньо витримав цей іспит, спілкуючись з небагатьма

близькими йому людьми лише письмово. Голос і слух відновились так само раптово, як і зникли. Час повної тиші отець Роман сприйняв як волю Божу. (Використано матеріал часопису «Монастирський вісник» Мелітопольського монастиря прп. Сави Освяченого).

*Слава Богу, снова я один,
Снова я лампадку затеплю,
Суету оставив позади,
Господу молитву пролию.
В эту ночь в сиянии луны
Хорошо тебе, душе, одной
Воззывать к Нему из глубины:
Господи, услыши голос мой!*

ЧОЛНТ, ЧУЛНТ – традиційна єврейська суботня гаряча страва, тобто страва на Шабат, приготовлена з м'яса, овочів, крупи та квасолі ще в п'ятницю. Інша назва – хамін.

ЧОРНЕ ДУХОВЕНСТВО (ДУХІВНИЦТВО) – духовні особи, що прийняли чернече постриження: ченці (рясофорні, малосхимники, великосхимники), ієродиякони, ієромонахи, ігумени, архімандрити, єпископи. Поширене головним чином у християнстві (католицизм, православ'я, Українська греко-католицька та Вірмено-Григоріанська церкви). Назва пов'язана з тим, що після прийняття постриження ченці носять чорний одяг на знак зречення світського життя. Інша назва – чернецтво, монашество.

Читання в Мелітопольському чоловічому монастирі прп. Сави Освяченого Великого покайного канону Андрія Критського.

ЧОТКИ – замкнена мотузка з нанизаними на неї дерев'яними, кістяними, бурштиновими тощо намистинами чи зав'язаними вузликами для відліку прочитаних молитов або поклонів під час молитви. Інша назва – вервиця.

У православ'ї чотками дозволено користуватись тільки монахам і вищим церковним чинам, не нижче архієрея (єпископам, архієпископам, митрополитам). Кількість намистин на чотках може бути різною. Якщо, наприклад, 33 – то це означає, що стільки років Ісус Христос прожив на землі. А може бути 50 або 150.

У католиків за допомогою чоток рахують не будь-які молитви, а лише три: «Ave, Maria» («Привіт тобі, Марія»), «Pater noster» («Отче наш») і «Gloria Dei» («Слава Господу»). У таких чотках 155 намистин, але поширеним є і «зменшений» варіант – з 55 кульок.

У класичних мусульманських чотках (субха або місбаха) – 99, 33 або 11 намистин. Цифра 99 означає, що Аллах має стільки імен. А у традиційних тільки 11 кульок, які розділені перемичками з овальних зерен або плоских кружечків. Є в ісламі чотки з 13, 17 і великим числом зерен, але неодмінно непарних. З читанням молитов чотки в ісламі не пов'язані.

ЧУВАННЯ НІЧНЕ – богослужіння добового кола, до складу якого входять велика вечірня, утрєня, перший час або велике повечір'я, утрєня та перший час, і яке відправляють протягом цілої ночі напередодні дванадесятих, великих і храмового церковних свят. Інші назви – всеношна, всенічна, всенічне пильнування, цілонічна.

Нічне Пасхальне чужання в храмі Успіння Пресвятої Богородиці в с. Інзівка.

ЧУДО – надприродна й незрозуміла подія, що стається з волі Божої і непідвладна законам природи або порушує їх. Чудеса вражають уяву вірян і мають особливе значення для долі людини й людства. Чудо є зовнішнім підтвердженням істинності існування Бога.

17 травня 2015 р. у Бердянську відбулось прославлення ікони «Троєручиця-Бердянська». До цієї дати в єпархії перевидали книжку 1915 року, у якій містяться розповіді про зцілення від ікони, що трапились у дореволюційні часи й були письмово задокументовані. До них додали й кілька сучасних чудес – їх почали записувати зовсім нещодавно.

Одне з них сталось у 2014 році в Неділю про сліпого. Тоді біля ікони зацвіла засохла гілка лілії ...

Ї Які особливості шлюбу в різних релігіях?

Ї Що означає поняття «шхіна»?

Ї Яке слово євреї використовують як загальне вітання і під час зустрічі, і під час прощання?

Ї Як називається єврейський ритуальний духовий музичний (сигнальний) інструмент, зроблени

Ї й з рогу тварини? Коли його використовують?

Ї Що є основою ісламського законодавства?

ШАБАТ (івр. שַׁבָּת – «спочивав, припинив діяльність») – у єврейському календарі (юдаїзм) – сьомий день творіння, у який Бог «відпочивав», тобто не створював нічого нового. Тора (Старий Заповіт) наказує в сьомий день тижня утримуватись від роботи.

Запалювання свічок жінками Мелітопольської єврейської громади. З моменту прийняття євреєм шабату (запалювання свічок одразу як зайде сонце) і до закінчення суботи не можна виконувати 39 категорій «праці».

ШАВУОТ – свято дарування Тори.

Повернення Тори в Мелітополь стало можливим завдяки жіночій єврейській організації «Проект Кешер», яка реалізує грантовий проект «Повернення Тори додому». На свято приїхала правнучка останнього мелітопольського габба (старости синагоги) Мойсея Стрельцова – Марина Константинова (праворуч).

ШАЛОМ (івр. שָׁלוֹם – *мир*) – означає як мир між двома сутностями (наприклад, між Богом і людиною або між двома країнами), так і внутрішній світ або ментальний баланс індивідуума. Може використовуватись як загальне вітання і під час зустрічі, і під час прощання.

Ансамбль єврейського танцю «Мааян»

Вийшов у світ новий номер газети «Шалом!», яка випускається вечірньою школою «ОР-Авнер» Маріупольської єврейської громади.

ШАР'А {*shariat*} (shari'ah – *напря́м руху, шлях*) – закон, даний Богом через пророків. Як система принципів є основою ісламського законодавства.

ШКОЛА НЕДІЛЬНА – добровільна організація, метою якої є навчання дітей основ православної культури (участь у богослужінні, Таїнствах Сповіді та Причастя, участь у парафіяльному житті).

Недільна школа «Радість моя» була відкрита 19 грудня 2004 року при храмі преподобного праведного Серафима Саровського в м. Мелітополь. У школі проводять заняття за унікальними авторськими програмами з таких напрямів: «Закон Божий», «Основи православної культури», «Духовне краєзнавство», «Церковні хоріві співи». Окрім занять, для вихованців організують паломницькі поїздки, зустрічі

з цікавими людьми, екскурсії на підприємства, літній табір. Вихованці школи є активними учасниками майже всіх єпархіальних заходів і проектів: «Любов милосердствує», олімпіада з основ православної культури (I місце), конкурс дослідницьких робіт (I місце), Пасхальний фестиваль (I місце), дитяча хресна хода до свята закінчення навчального року.

Керівники школи прагнуть вивести дитину на той шлях, яким вона буде йти все життя, запалити в серцях дітей вогонь Божественного натхнення.

ШЛЮБ (від слов'ян. «слюб» – з'єднання з любов'ю) – добровільний, рівноправний союз між жінкою і чоловіком, що передбачає створення сім'ї.

Шлюб у Православній Церкві розглядається як дія Бога, у якій він освячує об'єднання двох людей в єдине ціле. Це поєднання розглядається як милість Бога. Головне завдання шлюбу – взаємна віра й взаємна допомога. Хоча продовження й збереження роду вважається важливим, але значно важливішим є зв'язок любові між двома особистостями як відображення нашого первісного зв'язку з Богом (теозису).

Шлюб в юдаїзмі вимагає від подружжя уникати всього, що може порушити сімейну гармонію: суперечок, дратівливості, взаємних образ, підозрливості, кривд тощо.

* Чоловікові суворо заборонено ображати дружину як наодинці, так і в присутності сторонніх.

* Чоловік зобов'язаний любити свою дружину принаймні як самого себе, а поважати більше за себе самого.

* Чоловік повинен їсти й пити менше, ніж йому дозволяють засоби й одягатися так, як йому дозволять засоби; поважати дружину й дітей більше, ніж дозволять засоби.

* Чоловік зобов'язаний бути добрим і непримхливим щодо своєї дружини.

* Чоловік зобов'язаний радитися з дружиною своєю в усіх домашніх справах.

[http://www.mv.org.ua/news/136943-dusha_naroda_v_nacionalnom_kostyume_\(foto\).html](http://www.mv.org.ua/news/136943-dusha_naroda_v_nacionalnom_kostyume_(foto).html)

Шлюб в ісламі – один з найсильніших союзів, до якого заохочують і який вважають однією з традицій пророків. Справді, іслам надає великого значення правилам шлюбу, етикету й правам подружжя, щоб у такий спосіб гарантувати сімейну стабільність і сталість. Шлюб веде до створення успішної сім'ї, у якій діти отримують гарне виховання й мають психологічне здоров'я, дотримуючись благочестя й моральної чистоти.

ШОФАР (івр. שופר) – єврейський ритуальний духовий музичний (сигнальний) інструмент, зроблений з рогу тварини. У нього сурмлять під час богослужіння в синагозі на Рош ха-Шана (єврейський Новий рік), Йом-Кіпур (Судний день, або День спокутування) тощо.

Перед початком уроку програми «Колель Тора» з рабином Менахемом Мендел Коеном усі слухають сурмління в шофар.

ШХІНА, ШЕХІНА (івр. שְׁכִינָה – присутність, перебування, проживання) – у Талмуді

й рабиністичній літературі – Божественна присутність, одне з імен Бога, що означає перебування Бога у світі, освячення ним якогось місця, певного предмета, якоїсь людини чи всього народу; відчуття присутності божественної сили.

Ї Яку назву мають новорічні величальні обрядові пісні, поширені в Україні?

Ї Кого можна вважати щирою православною людиною?

Ї Який щедрий подарунок отримали миряни Маріуполя від консула і посла Греції?

Ї Під час звершення якого християнського таїнства використовується такий богослужбовий предмет, як щіточка

(мирник)?

ЩАБЛІ «ЛЕСТВИЦІ» ЧЕСНОТ

Улітку 2016 року при монастирі прп. Сави Освяченого в м. Мелітополь для вихованців недільних шкіл було організовано літній православний дитячий табір послуху й добрих справ «Лествиця». Десять літніх незабутніх днів діти провели в таборі, щодня здійснюючи духовне сходження на одну з 10-ти сходинок «Лествиці» чеснот. Вони виконували послух у монастирі, ходили на екскурсії, їздили на море й до святих джерел тощо. Кожен день у таборі був присвячений певній темі:

20.06. День Святого Духа. Тема дня: «У колі друзів».

21.06. Тема дня: «Історія рідного краю».

22.06. Тема дня: «Не в силі Бог, а в правді».

23.06. Тема дня: «Поспішайте робити добро».

24.06. Тема дня: «Краса Божого світу».

27.06. Тема дня: «Петрівський піст».

28.06. Тема дня: «Богослужіння».

29.06. Тема дня: «Літургія, причастя».

30.06. Тема дня: «Св. апостоли Петро і Павло».

01.07. Тема дня: «Дерево судять по плодах» – підбиття підсумків.

Літній православний дитячий табір «Лествиця» об'єднує тих, хто прагне долучитись до духовної християнської культури, пізнати красу й сенс навколишнього світу.

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР – вечір напередодні Нового року – 13 січня (за старим стилем). Цим самим завершувався період «Святих вечорів», який тривав з 6 до 12 січня, коли не годилося виконувати господарську роботу. Святкування Щедрого вечора походить від стародавнього, ймовірно, дохристиянського звичаю. Головною обрядовою стравою цього вечора є кутя. Обов'язковими частуваннями на столі в цей день мають бути пироги, вареники з сиром, страви зі свинини, млинці, різні ковбаси. За християнським календарем — це також день преподобної Меланії (Меланки, Маланки, Миланки).

ЩЕДРИЙ ПОДАРУНОК

У 1994 році Маріуполь уперше відвідала урядова делегація Греції на чолі з заступником міністра закордонних справ Григорісом Ніотісом. Від імені грецького уряду він пообіцяв для відбудови зруйнованого більшовиками Свято-Георгієвського храму виділити кошти. Не залишали без уваги будівництво храму й тодішні консул і посол Греції, Всесвітня Рада греків зарубіжжя, які часто приїжджали в Сартану. У жовтні 2012 року митрополит Донецький і Маріупольський Іларіон освятив храм Георгія Побідоносця.

ЩЕДРІВКИ – величальні українські народні обрядові пісні, які виконують під Новий рік і в Щедрий Вечір. Відповідно до різдвяно-новорічних звичаїв, щедрівки, як і колядки, величають господаря та його родину.

Щорічно в Мелітопольському палаці культури ім. Т. Г. Шевченка відбувається фестиваль щедрівок і колядок «Віфлеємська зірка», у якому беруть участь професійні й аматорські хорові колективи міста.

ЩЕДРІСТЬ – моральна якість і чеснота, пов'язана зі здатністю надавати безкорисливу допомогу іншим. Щедрість і великодушність є тим підґрунтям, на якому засновується Божа любов.

10 грудня, у день благодійності в Україні, з благословення митрополита Запорізького і Мелітопольського Луки в храмах Запорізької єпархії, і зокрема Мелітопольського благочиння, відбулись благодійні ярмарки й збір коштів для бідних і нужденних. Усі гроші від реалізації ярмаркових товарів, а також

зібрані пожертви будуть спрямовані на благодійні потреби.

ЩИРА ПРАВОСЛАВНА ЛЮДИНА

- 1. Ходить на служби так часто, як тільки можливо.*
- 2. Кожен день молиться вдома.*
- 3. Бере участь у таїнствах.*
- 4. Уникає аморальності в думках, словах і вчинках.*
- 5. Дотримується постів згідно з церковним календарем.*
- 6. Ходить до сповіді.*
- 7. Шукає духовних порад.*
- 8. Віддає десяту частину доходу Церкві.*
- 9. Подає милостиню й займається благодійністю.*
- 10. Постійно підвищує рівень своєї освіти.*
- 11. Ходить у хресні ходи, здійснює паломницькі поїздки.*

ЩИТОЧКА – пензлик, паличка або паличка з кулькою на кінці для здійснення помазання. Інші назви – мирник, мирувальник, помазок.

У храмі при Мелітопольській жіночій колонії звершено Таїнства Хрещення й Миропомазання.

Ї Які єврейські общини є на території Північного Приазов'я?

Ї Коли і ким був запропонований юліанський календар?

Ї Скільки років становить календарний цикл у євреїв?

Ї Яка зі світових релігій є однією з найдавніших?

Ї Назвіть авторів книг про юдеїв Північного Приазов'я.

ЮДАЇЗМ, ІУДАЇЗМ (івр. יהודה – *єврейська релігія; назва походить від імені Юди, сина біблейського патріарха Якова*) – одна з найдавніших монотеїстичних релігій світу, яка з невеликими змінами функціонує й дотепер і є національною релігією євреїв (як давніх, що проживали на території сучасної держави Ізраїль, так і сучасних). Заснована, відповідно до ТаНаХу (Старого Заповіту), на заповідях Бога праотця Авраама близько 1750 р. до н. е. й доповнена заповідями Мойсея близько 1300 р. до н. е. Важливою частиною віровчення є Усна Тора (Талмуд), у якій

коментується зміст Старого Заповіту (<http://www.ejwiki.org/wiki>).

Юдаїзм базується на концепції всюдисущого вічного Творця, чия воля та особливе ставлення до єврейського народу відображені в Торі, тобто в Законі. Тора (Хумаш, або П'ятикнижжя) – це перші п'ять книг у складі

християнського Святого Письма, що містять історію, закони та правила життя й гідної поведінки й у слов'янських джерелах відомі як Буття, Вихід, Левит, Числа та Второзаконня (Повторення закону).

Важливою відмінністю юдаїзму від

Мариуполь · מריופל

християнства та ісламу є те, що Ісус і Магомет розглядаються в рамках цього віровчення як звичайні люди, не обов'язково вчителі й пророки, що використовували свої здібності не за призначенням, можливо, навіть спокушали людей, принісши до світу «не мир, а меч».

ЮДЕЇ, ІУДЕЇ – послідовники юдаїзму. Це слово також використовували на означення євреїв – давнього семітського народу з Середнього Сходу, проте нині ця традиція збереглась лише в окремих місцевостях.

ЮДЕЙСЬКИЙ КАЛЕНДАР – релігійний і водночас офіційний світський календар Ізраїлю. Являє собою комбінований сонячно-місячний календар. Роки обчислюються від початку створення Всесвіту, яке, згідно з юдаїзмом, сталося у 3761 році до н. е. Ізраїльський народ веде відлік часу за місяцем, і кожний молодий місяць є початком нового календарного місяця. Тому тривалість одних місяців 29 днів, а інших – 30. Через те, що рік за місяцем відстає від року за сонцем на 11 днів, євреї через кожні 3 роки на 4-й після 12-го місяця Адара додають 13-й (у 29 днів) і називають його Ве-адар, або Адар-додатковий. В юдаїзмі календар відіграє вкрай важливу роль, визначаючи часові межі постів і свят. Кожний ритуальний період розраховується до хвилини. Новий рік у євреїв починається у вересні.

З передмови до книги Льва Яруцького «Євреї Приазов'я»:

«Якщо уявити історію національно строкатого Приазов'я у вигляді пишного дерева, то в його розлогій кроні, поруч з українською, російською, грецькою, болгарською, німецькою та іншими гілками, помітна і єврейська гілка. Пліч-о-пліч з іншими народами євреї освоювали цей край, брали активну участь у розбудові його економіки, зробили вагомий внесок у розвиток культури всієї країни, її науки, літератури й мистецтва.

Багато десятиліть ХХ століття у тогочасних суспільно-політичних умовах роль євреїв у нашій країні грубо спотворювалась або й зовсім замовчувалась. Якщо ця книга стане пам'ятником тим моїм одноплемінникам, які в 1941-1943 роках під

гітлерівськими кулями лягли в землю Приазов'я, я буду вважати, що я свій борг виконав».

Скачати книгу:

http://zatishye.ucoz.ru/index/evrei_priazovja_1_jaruc_kij/0-29

У 2016 р. завдяки співпраці двох науковців – біолога Семена Веніаміновича Воловника і хіміка Віктора Нафтуловича Кумока світ побачила книга «Євреї Мелітополя» у 2-х томах, на сторінках якої автори висвітлюють роль Мелітопольської єврейської громади в розвитку не лише м. Мелітополя, а й країни загалом у період 1842-2010 рр. (<http://bernshtam.name/melitopol/index.html>).

Юдейські громади на території Північного Приазов'я:

Бердянськ: Голова громади – Прайсман Давид Борисович
телефон: (066) 763-45-38; адреса: м. Бердянськ, вул. Ліпальська, 26.

Генічеськ: Голова громади – Волик Олександр Йосипович
телефон: (05564) 3-40-74; адреса: пров. Воровського, 4, кв. .2

Маріуполь: Голова громади – р. Менахем Мендел Коен
телефон: (0629) 41-20-50; адреса: вул. Харлампієвська, 6
E-mail: jewishmariupol@gmail.com.

Мелітополь: Голова громади – Стеценко Анна Володимирівна
телефон: (0619) 43-37-13; адреса: вул. Інтеркультурна, 45.

Токмак: Голова громади – Нехамкіна Наталя Іванівна
телефон: (06178) 2-87-77; адреса: вул. Нансена, 43.

Зразковий ансамбль єврейського танцю «Мааян» при БО «БФ «Хесед Велвеле»» (м. Мелітополь)

ЮЛІАНСЬКИЙ КАЛЕНДАР –

календар, упроваджений з 1 січня 45 р. до н. е. Юлієм Цезарем наприкінці 46 р. до н. е. Спираючись на поради грецького астронома Созігена (Sosigenes) й намагаючись узгодити певні астрономічні події (на зразок весняного й осіннього рівнодення) з конкретним, цілком визначеним днем, Цезар скоординував тривалість року відповідно до сонячного календаря, тобто встановив, що рік триває рівною 365 з чвертю днів (365.25). Четвертинки днів урахували так: кожного четвертого року до календаря додавалась ще одна доба, і тривалість лютого становила не 29, а 30 днів.

Ї Як називають небесних служителів Бога в різних релігіях?

Ї Хто такий Єгова?

Ї Як називається головний убір, який євреї надягають під час служби?

Ї Якими були первісний культ і вірування на території Північного Приазов'я?

ЯЗИЧНИЦТВО (ПОГАНСТВО) –

прийнятий у християнському богослов'ї та історичній літературі термін на позначення традиційних нехристиянських релігій (зазвичай первісних культів і вірувань). У більш вузькому розумінні язичництво – це політеїстичні релігії.

ЯНГОЛИ – у християнській, мусульманській та юдейській релігіях – надприродна духовна істота, посередник між Богом і людьми, який виконує волю Бога. В юдаїзмі янголів називають алахем.

Кам'яна Могила – світова пам'ятка давньої культури в Україні, розташована поблизу м. Мелітополя (сmt Мирне) Запорізької області, на правому березі річки Молочної. З 2008 р. – Національний історико-археологічний заповідник. Пагорб, що тисячоліттями слугував людям вівтарем для відправлення язичницьких обрядів, містить

декілька тисяч унікальних стародавніх наскельних зображень – петрогліфів. Хронологія петрогліфів охоплює величезний період – від епохи пізнього палеоліту до середньовіччя (XXIV–XXII тис. до н. е. до X–XII ст.). З 2006 р. заповідник є претендентом на внесення до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Автор: Denis Vitchenko – власна робота, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=21672493>).

Фрески центральної бані Свято-Миколаївського храму в Приморському районі Маріуполя.

З благословення архієпископа Запорізького і Мелітопольського Луки 18 квітня 2015 р. відбувся Перший регіональний Великодній фестиваль «Христос Воскресе!» (Організаторами фестивалю виступили Мелітопольське благочиння Української православної церкви та Навчально-науковий

інститут соціально-педагогічної і художньої освіти МДПУ ім. Б. Хмельницького).

ЯРМУЛКА (від арамейської yireimalka – «страх перед царем») – головний убір, який євреї надягають під час служби; деякі носять його постійно. Інша назва – кіпа.

ЯХВЕ (ЯГВЕ, ЄГОВА) – верховний Бог у юдаїзмі. Віра в єдиного Бога Яхве поширилась, зокрема, і серед протестантської течії свідків Єгови.

ЯШМАК (тур. jaschmak) – вуаль, що закриває нижню частину обличчя, ніс, рот і підборіддя. Мусульманки носять її під чадрою. Носіння яшмака – показник благопристойної поведінки, покірності жінки. Для мусульманських жінок, що проживають на території Північного Приазов'я, носіння яшмака не характерно.

Активісти єврейської молодіжної громади Маріуполя відвідали вдома найстаріших членів громади –

Ревеку Львівну Ромаліс і Хаїма Еліковича Шубарева, яким у цьому році

виповнилось по 101 року. Світло ханукальних вогнів осяяло їхні будинки, і ми привітали їх зі святом.

*Храм святого Ігнатія
Маріупольського – заводська церква
Донецького металургійного заводу
«Донецьксталь».*

Свято-Троїцький храм у Приморську – найстаріший храм Запорізької області. Крім нього, в окрузі ще три Свято-Троїцькі храми – у селищах Райнівка, Радолівка й Петрівка. Якщо уважно подивитись на карту району з позначеними на ній місцями розташування всіх чотирьох храмів, то можна побачити, що вони утворюють християнський хрест правильної форми.

Навчальне видання

**АБЕТКА
РЕЛІГІЙНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ
НАРОДІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я**

**Москальова Людмила Юріївна
Єрьоміна Лілія Євгенівна
Федоренко Олена Миколаївна
Мільчевська Ганна Сергіївна**

**Довідник
до предмету “Теорія і методика викладання предметів
духовно-морального спрямування”**

Відповідальний редактор Москальова Л.Ю.
Технічний редактор Постильна О.О.
Коректор Черненко І.М.

Обкладинка – Однорог Т.В.
Фотографії до абетки – Кривець О.О., Постильна О.О.,
Москальова Л.Ю., Єрьоміна Л.Є., Федоренко О.М.

Підписано до друку 10.01.2018 р., Формат 60*84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк цифровий. Умовні друковані аркуші 12,56
Наклад 300 примірників. Замовлення № 2632

Видано та надруковано ФО-П Однорог Т.В.
72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграда, 3а
Тел.: (098) 243 96 51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477